

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1660

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:
Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1660
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>
Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl
© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2019
18 februari 2019

[BÉATRIX DE CUSANCE] (BRUSSEL)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
20 JANUARI [1660]
5631A

Samenvatting: Béatrix verwijt Huygens lang niet te hebben geschreven. Zij heeft haar zuster en broer geraadpleegd met betrekking tot de zaak [met Karel IV].

Huygens' antwoord is verloren gegaan; Béatrix' brief van 21 februari 1660 (5636A) is het antwoord dáárop.

Datering: Het jaartal ontbreekt; Worps datering in 1660 lijkt niet onmogelijk.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 21511, nr. 3, fols. 5-6: brief (dubbelvel, 15x20cm, abcd | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. XVII, pp. 296: volledig, met datering 20 januari 1659 of 1660.

— Huysman 2006, II, pp. 64-65: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 64, pp. 290-291: volledig (Nederlandse vertaling pp. 174-175).

Namen: Anna van Lotharingen; Damflitte; Diego Duarte; Susanna Huygens; Emilia van Wassenaer; Jacob van Wassenaer Obdam.

Plaats: Parijs.

Glossarium: acord (accoord); sinphonie (symphonie).

Transcriptie

¹À Monsieur de Zulicom,

sur le Plein,
à La Haye.

Bruxelles, ce 20 Janvier.

J'ay bien crus par vostre long cilance que vous avié quelque mescontantemant de moy, mais vous ne vous souvenés peut-estre pas de m'avoir mandés que je sondasse la seur sur l'affaire, est que cellon cellà il faudrés escryre au frère. Je l'a faict est l'on m'at dit tout n'est que cellà ne ce pouvoit à cause que cellà estay contre des personne qui ne ce devés désobligés. | b | Voillà ce qui at retenu ma plume, espérant que vous ne laisserié peut-estre de parvenir à vostre prétantion sans eux. Ce que j'ay voulu laiser au tanps est à vos soing. Sy vous crayés que la chose soit autremen, vous me faicte injustisse, car l'estime que j'ay pour vous ne peut estre changés pour aucun intérest, puisqu'el ay | c | fondés sur vostre propre mérite avec la lièson de l'aymable sinphonie qui veul l'acord en tout. Jugés coume nous pourion estre mal d'acord! Non, non, reprenés vostre agréable bontés pour moy est m'aymés coume je vous aymerès toute ma vie.

Le bon Monsieur Duartes ay tout en paine de l'interpsion de nostre pety coumerse. J'ay resus la boitte par Monsieur Damflite. | d |

Tout ce que je vous puis dire de mes affaire c'est que l'on m'an donne les plus belle espérance du monde du 16me de ce mois de Paris, donc j'atant ysy l'effect avec mes enfant qui ce porte fort bien, Dieu grace.

| marge 6r | Je ne sçay pas sy vostre chère aytable fille m'ayme encort, mais je l'ayme toujours.

1. Adres apograaf.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

aan het Plein,
te Den Haag.

Brussel, 20 januari [1660].

Vanwege uw lange stilzwijgen, was ik ervan overtuigd dat u boos op mij was, maar u bent misschien vergeten dat u mij hebt gevraagd de ²zuster te peilen over de zaak; [maar] volgens haar zouden wij de ³broer moeten schrijven. Dat heb ik [al] gedaan en alles wat men mij heeft gezegd is dat het niet kon, omdat dat tegen personen was die men niet voor het hoofd moet stoten. Dat heeft mij weerhouden te schrijven, in de hoop dat u misschien niet zou opgeven uw doel te bereiken zonder hen. Ik wilde het aan de tijd overlaten en aan uw zorgen. Als u denkt dat de zaak anders ligt, doet u mij onrecht, want de achting die ik voor u voel kan door geen enkel belang veranderen, aangezien deze is gebaseerd op uw eigen verdienste in samenhang met het aangename samenspel, dat in alle opzichten de goede stemming vereist. Denkt u zich eens in dat wij jegens elkaar ontstemd zouden kunnen zijn! Nee, nee, hervat uw aangename goedheid jegens mij en houd van mij zoals ik mijn hele leven van u zal houden.

Die brave heer [Diego] Duarte voelt zich heel ongelukkig over de onderbreking van uw briefwisseling. Ik heb de ⁴doos via de heer Damflitte ontvangen.

Alles wat ik over mijn beslommingen kan zeggen, is dat men mij alle hoop van de wereld geeft sedert de 16de van deze maand. Ik wacht hier derhalve op de uitwerking ervan met mijn kinderen, met wie het God zij dank goed gaat.

Ik weet niet of uw lieve beminnelijke ⁵dochter nog van mij houdt, maar ik ben nog steeds zeer op haar gesteld.

2. Zeer waarschijnlijk Emilia van Wassenaer, echtgenote van Johan van Mérode.

3. Jacob van Wassenaer.

4. Wellicht de doos die met Huygens' brief van 17 september 1659 (**5619A**) was meegestuurd; de brief kan dan even vertraagd zijn aangekomen.

5. Susanna Huygens.

[BÉATRIX DE CUSANCE (BRUSSEL)]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
21 FEBRUARI 1660
5636A

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens van februari 1660, het antwoord op Béatrix' brief van 20 januari [1660] (**5631A**).

Samenvatting: Béatrix heeft Huygens niet durven schrijven, omdat hij bezig was met een weinig plezierige kwestie. Zij spreekt haar opluchting uit dat de zaak is opgelost.

Door Huygens ontvangen op 26 februari 1660 en beantwoord op 4 maart 1660 (**5638**).

Datering: Het jaartal ontbreekt in de datering, maar Huygens' ontvangstnotitie maakt duidelijk dat de brief van 1660 dateert.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 21511, nr. 4, fols. 7-8: brief (dubbelvel, 17x23cm, a|d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. XVI, p. 295: volledig.

— Huysman 2006, II, p. 63: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 65, p. 291: volledig (Nederlandse vertaling p. 175).

Naam: Susanna Huygens.

Plaatsen: Plein (Den Haag).

Titel: Nolite confidere (Psalm 146).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuligoum,

sur le Plain,
à La Haye.

¹Ce 21^m Février.

Rien ne m'at fait diférer sy lontans à respondre à la vostre dernière que le desplesir que j'ay eue de toutte la mauvasse satisfaction que vous avés eue de l'afaire de question. Vous n'avés pas désirés plus fortemant que moy quel vous réusisse mais j'ay sceu que je ne pouvest rien pour cella où vous m'avié employés. Ainsy je n'espérest rien de ce costés-là, mais il faut ce consolés de cella, en treuvant mieux, est crayés que je le désire coume de tout ce qui cerat de vostre satisfaction est du bien est advansemant de vos yelustre enfant, surtout de la chère fille à qui je suis toute aquisse coume à vous pour jamais.

Mais afaire prèsque le bon chemin, mais jusque à la fin le *Nolite*.

Vertaling

Aan de heer van Zullichem,

aan het Plein,
te Den Haag.

1. Ontvangstnotitie van Huygens: 'R 26 Februarii 1660'.

21 februari [1660].

Slechts het ongenoegen dat ik voelde over de geringe voldoening die u in de ²zaak in kwestie hebt verkregen, heeft mij ertoe gebracht het beantwoorden van uw laatste ³brief zo lang uit te stellen. Ik heb niet minder dan u gewenst dat het u zou lukken, maar ik wist dat ik niets kon doen op het vlak waar ik u van dienst had moeten zijn. Ik verwachtte dus van die kant niets, maar men moet zich troosten met de hoop op een betere gelegenheid, en u moet geloven dat ik dat ook wens, net als alles wat bijdraagt tot uw tevredenheid en tot het welzijn en de voorspoed van uw roemrijke kinderen, vooral van de lieve ⁴dochter die ik geheel ben toegedaan, net als ik u ben toegedaan, voor altijd.

Mijn zaken gaan bijna de goede weg op, maar tot het einde geldt het *«Nolite.»*

2. Zeker Huygens' vergeefse pogingen zijn zoons op goede posities te plaatsen.

3. Huygens aan Béatrix de Cusance, eind januari 1660 (verloren).

4. Susanna Huygens.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN BÉATRIX DE CUSANCE [BRUSSEL]
4 MAART 1660
5638

Antwoord op Béatrix' brief van 21 februari 1660 (5636A).

Samenvatting: Huygens dankt Béatrix voor haar belangstelling voor de onaangename zaak die hem heeft beziggehouden. Hij spreekt zijn medeleven uit over de trage gang van zaken in de affaire van Béatrix. Hij kondigt het huwelijk van zijn dochter Susanna aan. Utricia Ogle is van plan hem te bezoeken samen met een Italiaans musicus (Corbetta).

Door Béatrix beantwoord op 10 april 1660 (5640A).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 835-836: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5638, p. 330: samenvatting.

— Huysman 2006, II, pp. 63-64.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 66, pp. 291-293: volledig (Nederlandse vertaling pp. 176-178).

Namen: Francesco Corbetta; Philips Doublet; Susanna Huygens; Karel IV van Lotharingen; Utricia Ogle.

Plaats: Rome.

Titel: Psalm 118:9.

Glossarium: pseume (psalm).

Transcriptie

¹Copie.

À la Duchesse de Lorraine.

À La Haye, ce 4e Mars 1660.

Madame,

Ce m'est beaucoup de consolation de veoir que Vostre Altesse daigne prendre part au desplaisir qui m'est arrivé, et de sçavoir comme je pense le sçavoir de certaine science, qu'elle m'a souhaitté tout le contraire du tort, ou pour tout dire, de la violence qui m'a esté faite à l'instigation très-infame de tels qui ont l'honneur de posséder quelque part en ses bonnes graces, et peut-estre ne seront pas jugez de la mériter, si un jour Vostre Altesse se donne la patience d'entendre tout ce qui s'est passé de vilainie en cest'affaire, mais je me déporteray de luy en rompre plus la teste, s'il plaist à Dieu.

Ces facheuses longueurs, Madame, dont je voy qu'on use en vostre endroict, me sont très-sensibles, et je n'y pense qu'avec indignation et y applique journallement, outre vostre *Nolite*, cest autre passage dans nostre rime du Psaume 117:

²Mieux fault avoir en Dieu fiance
Qu'aux Princes et grands terriens.

Je ne sçay à quoy songe ce merveilleux Prince, ni quel ménage il y peut avoir entre sa conscience et luy. On nous mande de vos quartiers que par delà on appréhende ses desseins, ce que nous avons de la peine à comprendre, après ce grand traicté, conclu entre les deux Couronnes. Pour le particulier de Vostre Altesse, elle se peut souvenir comme je n'ay jamais osé faire estat de sa loyauté, qu'après qu'il pouroit avoir passé par la Cour de France, où cependant je le voy si mal accueilli, qu'il ne semble pas qu'il ayt subject de s'y attacher

1. Opschrift en naam geadresseerde autograaf.

2. Psaume 118:4:7-8.

beaucoup. Quand il plaira à Vostre Altesse, elle pourra m'expliquer tous ces procédés aussi avant qu'elle trouvera à propos que j'en aye connoissance. | 836 |

Mes enfans ressentent, comme ils doibvent, la faveur que Vostre Altesse leur fait de leur rendre tesmoignage de la continuation de sa bienveillance, surtout ma petite pucelle, que je voy exposée au hazard de perdre ce beau tiltre en peu de temps. On m'a pressé de l'accorder au riche nepveu que je croy que Vostre Altesse connoist, et la voix de tout le peuple, et les advis conformes de tous parens et amis m'y ont fait consentir, si bien qu'on est après à en conclure le traictté. Si Vostre Altesse est contente d'y contribuer sa bénédiction, j'en estimeray le succes d'autant davantage.

Cependant je la supplie de prendre en bonne part, que je m'avance à l'entretenir de mon petit domestique, n'ayant pas jugé raisonnable que Vostre Altesse qui nous veut tant de bien, sceust plustost ceste nouvelle d'ailleurs que de la main du père de ce cher enfant, puisqu'il est sans réserve

de Vostre Altesse

le très-humble et très-obéissant serviteur.

Madame,

On nous promet dans peu de jours la venue de Madame Swan, qui nous doibt mener un merveilleux musicien, arrivé de Rome, qu'elle exalte à toute extrémité.

Vertaling

Aan de hertogin van Lotharingen.

Den Haag, 4 maart 1660.

Mevrouw,

Het is voor mij een grote troost te bemerken dat u zich verwaardigt mee te voelen in het onaangename dat mij is overkomen, en te weten, zoals ik heel zeker meen te weten, dat u mij het tegendeel van het onrecht toewent, of, om het rechtuit te zeggen, het tegendeel van het geweld dat mij is aangedaan op de schaamteloze aandrang van hen, die de eer hebben enigermate bij u in de gunst te staan, en die die eer wellicht niet waardig geoordeeld moeten worden, als u op zekere dag het geduld kunt opbrengen te luisteren naar alles wat zich aan gemenigheid in deze zaak heeft voorgedaan. Maar ik zal mijzelf ervan weerhouden u nog langer uw hoofd erover te laten breken, als het God belieft.

Die vervelende vertragingen, Mevrouw, die ik in uw geval gebruikt zie worden, raken mij ten zeerste, en ik kan er slechts met verontwaardiging aan denken en pas er dagelijks, naast uw ¹*Nolite,*² deze andere passage uit onze berijming van Psalm 117 op toe:

³Het is beter bij de Here te schuilen

Dan op vorsten en de groten der aarde te vertrouwen.

Ik ken noch de gedachten van deze wonderlijke ⁴vorst noch de band die er kan bestaan tussen hemzelf en zijn geweten. Uit uw omgeving deelt men mij mee beducht te zijn voor zijn plannen, wat wij maar moeilijk kunnen begrijpen na het grote ⁵verdrag dat tussen de kronen ⁶kronen is gesloten. U zult zich in het bijzonder kunnen herinneren dat ik eerst op zijn trouw durfde te rekenen, nadat hij het Franse hof zou hebben aangedaan en weer

3. Psalm 118: 4: 7-8 volgens het Geneefse psalter.

4. Karel IV van Lotharingen.

5. De Vrede van de Pyreneeën.

6. Frankrijk en Spanje.

zou hebben verlaten, waar hij naar ik heb vernomen zo slecht is ontvangen, dat hij geen reden schijnt te hebben daar te willen blijven. Als het u behaagt kunt u mij al het voorgevallene uitleggen, zelfs voor u het gepast vindt dat ik daarvan kennis neem.

Mijn kinderen zijn zich naar behoren bewust van de gunst die u hun bewijst door hun uw voortdurende welwillendheid te betuigen, vooral mijn jonge ⁷maagd, die binnenkort zal worden blootgesteld aan het gevaar die schone benaming te verliezen. Men dringt er namelijk bij mij op aan haar af te staan aan een rijke ⁸neef, die u geloof ik wel kent. Zowel de stem van iedereen als de gelijklopende meningen van alle verwanten en vrienden hebben mij doen toestemmen, zodat wij op het punt staan de huwelijksovereenkomst te sluiten. Als u ook uw zegen eraan wilt geven, zal ik het slagen ervan nog hoger waarderen.

Ik verzoek u ondertussen het goed op te nemen dat ik u ben gaan onderhouden over mijn kleine huisgenoot, omdat ik het niet juist had gevonden dat u, die ons zo toegenegen is, dit nieuws zou vernemen van anderen dan van de vader van dit lieve kind, omdat hij zonder voorbehoud is

uw nederige en gehoorzame dienaar
[Constantijn Huygens].

Mevrouw,

Ons is beloofd dat ⁹mevrouw Swann binnen enkele dagen komt en dat zij een uitstekend ¹⁰musicus meebrengt, afkomstig uit Rome, die zij ten zeerste bewondert.

7. Susanna Huygens.

8. Philips Doublet.

9. Utricia Ogle.

10. Francesco Corbetta.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN UTRICIA OGLE (TEILINGEN)
8 MAART 1660
5639

Naar aanleiding van het overlijden van Heenvliet.

Samenvatting: Huygens vraagt Utricia Ogle of zij Lady Stanhope zijn condoleance wil overbrengen, met woorden die zij waarschijnlijk beter kan uitkiezen dan Huygens dat kan doen.

Over een antwoord door Utricia is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLVIII, fol. 34r: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 5, nr. 5639, p. 330: samenvatting.

Namen: Catharine Wotton.

Transcriptie

To Mylady Swann at Teilinghen.

8 Martii 1660.

Madam,

I am so sensible of our noble Lady Stanhop's suddain loss and too well grounded affliction, that I cannot forbear to entreate Your Ladyship to acquainte that, finding myselfe unable to expres the tendernes of my compassion towards Her Ladyship, I sense I am necessitated to both your goodnes and your abilities, by which I hope she will be contented to heare that I was never more Her Ladyship's humble servant in the time of her prosperities then she will find me (now that God almighty hath beene pleased to interrupt them []), and that, if I may bee thought worthie of the honour of her commands, in anything belonging to her services in her present sad condition, I will embrace the occasions of it with as earnest a zeale and affection as can be expected from a faithfull frend and servant, who always hath considered Her Ladyship's most eminent vertues farr beyond the glistening of her fortune. Good Madam, be a favorable interpreter of my rude language and, when you shall have gilt it over with your better expressions, lett onely that worthie Lady know that for as much it is mine (what you will take to be honest to tell her []), it cometh from the bottome of my heart, as truely and really as I am, [etc.].

Vertaling

Aan mevrouw Swann te Teilingen.

8 maart 1660.

Mevrouw,

Ik voel zo mee met het plotselinge ¹verlies en de alleszins terechte smart van onze edele ²Lady Stanhope, dat ik niet kan nalaten u te benaderen om te vertellen dat ik, daar ik niet in staat ben mijn tedere gevoelens van medeleven aan haar uit te drukken, voel dat ik zowel uw goedheid als uw mogelijkheden van node heb, die haar, naar ik hoop, zullen doen bemerken dat ik nooit méér haar nederige dienaar ben geweest in tijden van

1. Johan Polyander van Kerckhoven [jr.], heer van Heenvliet, de echtgenoot van Lady Stanhope, was op begin 1660 overleden. (De precieze datum schijnt niet bekend te zijn.) (Een notitie in een lemma op internet "Catharine Wotton" geeft 10 maart 1660. Als dat juist is, moet de brief in Oude Stijl zijn gedateerd.)

2. Catharine Wotton.

voorspoed dan thans (nu de Almachtige God deze heeft willen onderbreken) en dat ik, indien ik haar eervolle opdrachten waardig word bevonden met betrekking tot wat dan ook dat verband houdt met haar huidige verdrietige omstandigheden, iedere gelegenheid zal aangrijpen met een ijver en medegevoel als men maar kan verwachten van een oprechte vriend en dienaar, die altijd heeft gevonden dat haar uitmuntende deugden boven de glans van haar voorspoed uitgaan. Mijn lieve mevrouw, breng mijn eenvoudige woorden welwillend over en laat, wanneer u ze zult vergulden met uw mooie uitdrukkingen, in ieder geval deze waardige dame weten dat, voor zover de uitdrukkingen van mij zijn (wat u haar moet vertellen) zij uit de grond van mijn hart komen, zo wis en zeker als ik ben, [enz.]

BÉATRIX DE CUSANCE (ANTWERPEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
10 APRIL [1660]
5640A

Antwoord op Huygens' brief van 4 maart 1660 (5638).

Samenvatting: Béatrix zendt haar gelukwensen aan Huygens' dochter Susanna. Zij meldt verder dat haar zoon Karel naar Karel IV van Lotharingen is afgereisd.

Huygens schreef rond deze tijd twee brieven aan Béatrix, die beide verloren zijn gegaan; mogelijk was één ervan het antwoord op de onderhavige brief (de andere brief was een uitnodiging om Susanna's huwelijk bij te wonen). Béatrix antwoordde op deze twee brieven op 15 april 1660 (5643).

Datering: Het jaartal ontbreekt, maar de inhoud maakt duidelijk dat het om 1660 moet gaan.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 21511, nr. 6, fols. 11-12: brief (dubbelvel [fol 11rv=cd; fol. 12rv=ab], 18x23cm, ad | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. XVII, p. 296: volledig.

— Huysman 2006, II, pp. 64-65: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 67, p. 293: volledig (Nederlandse vertaling pp. 178-179).

Namen: familie Duarte; Susanna Huygens; Karel IV van Lotharingen; Karel van Vaudémont.

Plaats: Lotharingen.

Titel: Nolite (Psalm 146).

Transcriptie

¹Pour Monsieur de Zeulighem,

à La Haye.

D'Anvers, ce 10^m Avril.

J'espère que vostre chère ay aymable fille aurat resus le souhait que je luy fait de bonheur en sont mariage, ay que par là vous aurés veue que je n'ay pas moins de souvenir de ce qui vous touche que d'affection pour vous désirer ay procurer toute la satisfaction que je désire pour moy-mesme.

Au reste je suis dant l'agréable maison de ceste ville depuis 3 jours ay y ceray encort 5 ou 6 jours. | b |

Mon fisl ay parti il y at huit jours pour Lorraine par ordre de Monsieur sont père. Pour moy je ne partirès que lorsque l'on ne pourat plus dire le *Nolites*. L'on at tout revus au retours de la court.

Sy la marié donne de ses faveurs en sont mariage, ge'an demande une puisqu'il me faut une consolation de n'y pas estre pour luy faire ung peut la gaité. | c |

Ce n'est pas sans vous y souhaiter mil fois, tout mesprisant que vous ayste d'oublier d'escrire sy long tanps au personne qui vous estime pour jamais,

Béatrix.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

te Den Haag.

1. Adres apograaf.

Antwerpen, 10 april [1660].

Ik hoop dat uw lieve en beminnelijke ²dochter de ³gelukwens die ik haar voor haar huwelijk heb gezonden, heeft ontvangen en dat u daaruit zult hebben begrepen dat mijn herinnering aan hetgeen u betreft niet minder is dan de genegenheid om u alle tevredenheid te wensen en te verschaffen, die ik ook voor mijzelf wens.

Overigens verblijf ik sedert drie dagen in het aangename ⁴huis in deze ⁵stad en zal ik er nog vijf of zes dagen blijven.

Mijn ⁶zoon is een week geleden naar Lotharingen afgereisd in opdracht van zijn ⁷vader. Wat mijzelf betreft: ik zal niet vertrekken voordat er van *Nolites* geen sprake meer is. Men heeft alles veranderd na de terugkeer van het hof.

Als de bruid haar gunsten schenkt in haar huwelijk, vraag ik er één omdat ik troost behoef, nu ik er niet kan zijn om haar een beetje vrolijkheid te bezorgen.

Toch wil ik u dat duizendmaal toewensen, hoewel u zo lang hebt verzuimd te schrijven aan de persoon, die u voor eeuwig hoogacht,

Béatrix].

2. Susanna Huygens.

3. Béatrix de Cusance aan Susanna Huygens, begin april 1660 (verloren?).

4. Van de familie Duarte.

5. Antwerpen.

6. Karel van Vaudémont.

7. Karel IV van Lotharingen.

BÉATRIX DE CUSANCE (ANTWERPEN/ANTWERP)

AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)

15 APRIL [1660]

5642A

Antwoord op twee verloren gegane brieven van Huygens.

Samenvatting: Béatrix dankt Huygens voor zijn uitnodiging voor de bruiloft van zijn dochter.

Huygens antwoordde op 22 april 1660 (5644).

Datering: Huygens voegde het jaartal aan de datum toe.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Ad.. 21511, nr. 5, fols. 9-10: brief (dubbelvel, 17,5x23cm, a | d; autograaf). Zijde a is afgebeeld Huysman & Rasch 2009, p. 180.

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. XVIII, p. 296: volledig.

— Huysman 2006, ii, pp. 65-66: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 68, p. 294: volledig (Nederlandse vertaling p. 179).

Namen: Diego Duarte; Susanna Huygens.

Glossarium: violon (violist).

Transcriptie

¹Pour Monsieur de Zeulighem, etc.,

à La Haye.

D'Anvers, ²ce 15^m Avril.

J'ay bien resus vos deus lettre donc le stille sur le mariage de la chère fille ay le plus agréable ay extraordinaire que j'ay jamais ouy de ma vie; c'est de vous, c'est tout dire. Mais sçavés-vous bien que je me souhaite fort à la Haye le 20 de ce mois. Je cray que j'antandrès les violons ay autre chose de la douse marié, que j'abrase de tout mon cœur ay luy désire tout bonheurs ay contantemant coume elle mérite plus que fille que j'ay jamais veue.

Je laisse à Monsieur Duartes à vous particularises tout ce qui ce passe ysy.

Je me contante de vous dire que je suis toujours à vous du ♥,

Béatrix.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem, enz.

te Den Haag.

Antwerpen, 15 april [1660].

Ik heb uw beide brieven in goede orde ontvangen, waarvan het bericht over het huwelijk van uw lieve ³dochter het fijnste en bijzonderste is dat ik ooit van mijn leven heb gehoord. Het komt van u, dat zegt alles. U moet

1. Adres apograaf.

2. Huygens voegde toe: <1660>.

3. Susanna Huygens.

weten dat ik heel graag op de 20ste van deze maand in Den Haag zou willen zijn. Ik geloof dat ik de violisten en andere dingen van de lieve bruid zou horen, die ik van ganser harte omhels en alle geluk en tevredenheid toewens, die zij meer verdient dan enig ander meisje dat ik ooit heb ontmoet.

Ik laat het aan de heer [Diego] Duarte over u de bijzonderheden mede te delen over hetgeen zich hier afspeelt.

Ik volsta met u te zeggen dat ik nog steeds u ben toegedaan met heel mijn hart,

Béatrix.

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)

AAN UTRICIA OGLE [UTRECHT]

9/19 APRIL 1660

5643

Vervolg op Huygens' brief van 8 maart 1660 (5639).

Samenvatting: Huygens betreurt het vertrek van Utricia naar Utrecht, waardoor muzikaal samenspel met haar en met Maria Casembroot onmogelijk is. Hij blikkt vooruit op de bruiloft van zijn dochter Susanna, die de volgende dag zal plaatsvinden.

Huygens schreef opnieuw op 7 mei 1660 (5647).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA LXVIII, fol. 33r: afschrift (autograaf).

Vroegere uitgaven: Gedichten 6, pp. 275-277: berijmde gedeelte (<This good news ... très-humble serviteur.>).

— Worp 5, nr. 5643, p. 332: samenvatting.

Namen: Maria Casembroot; Francesco Corbetta; Susanna Huygens; François de l'Aubespine (markies van Hauterive); David de Morlot (heer van Bavoy); Anna Maria van Steeland; William Swann; Jacques-Auguste de Thou.

Plaatsen: Frankrijk; Vianen.

Glossarium: to fiddle (muziek maken); hamer (stemhamer; hamer); key (stemhamer); voyce (stem).

Transcriptie

À Madame Swann.

Haghe, the 9/19 of April 1660.

Madam,

I cannot deny it: your silent parting in my opinion had something the shew of a bankrupt, and my suspicion did follow Your Lady even unto Vianen, where such kind of people doth use to bee merrie and laugh at the troubles of their creditors. You may imagine, Madam, what a consolation it is to mee to see you gone no further then Utrecht, and from thence to give us hope to see Your Ladyship back againe ere long.

This good news I sent to *Maertje*,
Who doth long after a *taertje*
In Palmer her *Camer*,
Where a key or a *hamer*
Shall make us enter,
And lustilie ¹venter
Upon a good dish
Of flesh or fish,
And which is to note,
Upon the verie throath
Of our noble Utricia,
Who is no novicia
In making of a noise,
With her excellent voyce,
To bewitch hearts and eares,
So that a man feares
Almost to sitt neere her.

¹ Lees: <venture>.

God bee pleased to steer her
To The Haghe with the first
To quench our thirst;
Or that she must think:
Wee will sing and drink
And fiddle and play
As long as wee may
In a short night of May.
And as drunken guests
Goe home to our nests,
From whence the next day
Wee will come and say,
As is just and right:
'Thanks for last night.'
Then, Lady, make hast,
For wee live in a fast
After you and your Roman,
Your husband, and no man
Besides them two.
Hier sluyt ick het toe
Mijn rijm-pen is moe,
Moe dichts en moe jocks,
Want mijn huys is vol cocks,
Die staen en lardeeren,
Voor vrouwen en heeren,
Die haer beste kleeren
Vast veghen en keeren,
Om merghens met eeren
Te zijn op een mael
In mijn grootste sael,
Près d'un ²pucelage
Qu'on met hors de page.
Much adoe about nothing,
Want volgens de noodingh
L'ambassadeur de France
Sal der mé komen dansse,
Et Monsieur D'Hauterive
Sal ons oock gerieve
Met sijn' grijse presentie.
Oock met sijn patientie,
Den heer Van Bavoy
Met sijn huysvrouw, niet moy,
Naerse plagh te wesen.
Verstaet bij desen:
Dit zijn Hollandsche curen,
De naeste geburen,
Wat volck het oock zij,
Gaet men niet verbij
In trouwen noch sterven,

² <pecelage>.

*Of men soud't verkerven.
Adieu, fleur van vrouwen,
Maeckt geen rijmers aen 't gaen,
Of 't sal u berouwen.
Eer dit werck was gedaen,
Heb ick ses mael gestaen,
En ses mael gegaen,
En ses mael weer aen
Gestaen en geseten.
Want UE. moet weten:
Een bruytjen in huys
Maeckt een grouwsaem gedruys.*

UE. kent den auteur:

le très-humble serviteur,
C.

Vertaling

Aan mevrouw Swann.
Den Haag, 19 april 1660.

Mevrouw,

Ik kan het niet ontkennen: uw vertrek met stille trom had naar mijn mening de schijn van een faillissement, en in mijn achterdocht volgde ik u zelfs naar Vianen, waar dit soort mensen vrolijk is en lacht om de problemen van hun schuldeisers. Kunt u zich voorstellen, mevrouw, dat het een geruststelling is om te zien dat u niet verder gegaan bent dan Utrecht, en dat u ons daarvandaan de hoop kunt geven dat wij u hier binnenkort terug zullen zien.

Het goede nieuws, dat ik zond aan ³ LMaartje,↓
die dol is op een Ltaartje↓
in de ⁴pelgrim haar Lkamer,↓
waar een [stem]sleutel of een L[-]hamer↓
ons zal doen binnengaan
en met smaak zal verorberen
een goede maaltijd
van vlees of vis
en wat dient aangemerkt te worden
over juist die zangstem
van onze edele Utricia,
die geen beginneling is
in het maken van geluid
met haar prachtige stem
om harten en oren te betoveren,
zodat een mens bijna angst zou hebben
om naast haar te gaan zitten.

³ Maria Casembroot.

⁴ Utricia.

Moge God haar sturen
naar Den Haag bij de eerste gelegenheid
om onze dorst te lessen,
zodat ze moet weten dat
wij zullen zingen en drinken
en fiedelen en spelen
zo lang als we kunnen
in een korte Meinacht.
En als de dronken gasten
naar huis gaan, naar hun bedden,
van waar wij de volgende dag
zullen komen en zeggen
zoals het juist en goed is:
'Dank voor afgelopen nacht.'
Dan, mevrouw, maak voort,
want het leven is maar kort,
na u en uw ⁵Romein,
uw ⁶echtgenoot en verder niemand
behalve die twee.
└Hiermee sluit ik af.
Mijn rijm-pen is moe,
moe van het dichten, moe van het schertsen,
want mijn huis is vol met koks
die staan te larderen
voor dames en heren
die hun beste kleren
borstelen en keren
om morgen met ere
te zijn bij het diner
in de grote zaal,┘
└vlakbij een maagdelijke ⁷dame,
die men vrij van begeleiding stelt.┘
Much adoe about nothing,
└want volgens de uitnodiging
zal┘ └de ⁸ambassadeur van Frankrijk┘
└er komen dansen.┘
└En de ⁹markies van Hauterive┘
└zal ons ook gerieven
met zijn waardige aanwezigheid.
En met zijn geduld
gerieft ons de ¹⁰heer van Bavoy,
met zijn ¹¹huisvrouw, niet meer zo mooi,
als ze placht te zijn.
Besef wel bij deze:

⁵ Francesco Corbetta.

⁶ William Swann.

⁷ Susanna Huygens.

⁸ Jacques-Auguste de Thou jr.

⁹ François de l'Aubespine, markies van Hauterive.

¹⁰ David de Morlot, heer van Bavoy.

¹¹ Anna Maria van Steeland.

dit zijn Hollandse gewoonten.
De naaste bureu,
wat voor mensen het ook zijn,
mag men niet overslaan
bij trouwen en overlijden
of men zal het verbruien.
Vaarwel, bloem van alle vrouwen,
breng geen rijmers aan de gang,
of het zal u berouwen.
Voordat dit werk klaar was,
ben ik zes maal opgestaan,
en zes maal weggegaan,
en ben ik er tot zes maal toe
aan gaan staan en zitten.
Want u moet weten:
een bruidje in huis
geeft een drukte van belang.

U kent de auteur,↓

uw nederige dienaar,↓
Constantijn Huygens.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN BÉATRIX DE CUSANCE [BRUSSEL]
22 APRIL 1660
5644

Antwoord op Béatrix' brief van 15 april 1660 (**5642A**).

Samenvatting: Huygens stuurt Béatrix een zeer uitgebreid verslag van het huwelijk van zijn dochter Susanna met Philips Doublet.

Door Béatrix beantwoord op 19 mei 1660 (**5648**).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 839-844: afschrift (apograaf). In het handschrift is de eerste pagina 841, maar na p. 844 volgen nog pp. 839 en 840. Aan p. 842 is met zegellak aan twee punten een los vel geplakt, waarnaar in de lopende tekst op p. 842 met het teken <#> wordt verwezen. P. 841 is afgebeeld Huysman & Rasch 2009, p. 298.

Vroegere uitgaven: Fruin 1879, pp. 294-299: volledig.

— OC 3, nr. 744, pp. 67-72: volledig.

— Worp 5, nr. 5644, pp. 332-335: volledig.

— Huysman 2006, II, pp. 66-70: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 69, pp. 294-300: volledig (Nederlandse vertaling pp. 181-187).

Namen: Ida van Baerle; Louis de Beringhen (heer van Arminvilliers); Philips Doublet jr.; Philips Doublet sr.; Eva; Constantijn Huygens jr.; Christiaan Huygens; Geertruida Huygens; Lodewijk Huygens; Susanna Huygens; Jacques; François de l'Aubespine (markies van Hauterive); David de Morlot (heer van Bavoy); Jacques-Auguste de Thou; Vulcanus.

Plaatsen: Afrika; Amerika; Antwerpen; Azië; Delft; Delftse Gracht (Den Haag); Europa; Frankrijk; Holland; Nieuwe Kerk (Den Haag); Parijs.

Glossarium: branle; chanson à boire (drinkliedje); chanter (zingen); courante; violon (violist).

Transcriptie

¹Copie.

²À Madame la Duchesse de Lorraines.

À La Haye, ce 22e Avril 1660.

Madame,

Vostre Altesse est si bonne que j'estime qu'il n'est possible qu'elle prenne en mauvaise part la ³liberté dont je vay user ⁴à luy faire récit du détail de nos nopces: histoire d'importance et de grande considération au service de l'Estat.

Ce certain jour donc du 20e Avril estant venu, et le soleil, que le jour d'auparavant une rude tempeste avoit eclipsé, nous faisant la faveur de paroistre gay et luyssant, ma petite fiancée fut chargée d'une couronne de diamants, dont les propriétaires m'eussent fait grand plaisir de ne redemander jamais les pièces, la cour et quantité de nos dames, tant parentes, qu'estrangères, y ayant contribué ce qu'elles possedoyent de plus esclattant. Sur les neuf heures du matin Monsieur de St. Annelant, père du fiancé, et mon illustre personne, père de la fémelle, ménâmes le bon seigneur dans un carosse ouvert de tous costez (de peur que les spectateurs, accourus en grande foule autour de ma maison, ne perdissent la vue de sa belle teste frisée et poudrée à

1. Opschrift autograaf.

2. Pseudo-adres autograaf.

3. <liberté> autografe correctie.

4. <à> autograaf.

outrance) jusques dans la Nouvelle Église sur le canal de Delf, où, ayant pris place devant la chaire sur beaux parterres de tapis et autres ornements de haute lisse, vers la moitié du sermon entra la belle victime du sacrifice, menée par un jeune gentilhomme de qualité, paré comme un soleil à midy, et enfariné pour le moins de deux ou trois livres de poudre. Suit Madame de Saint Annelant menée par mon aïeul, et Madame van Dorp, tante de la fiancée, menée par mon second fils, deux vieilles majestueuses, et qui au moyen de la bonne grace qui leur est naturelle firent tous les derniers efforts pour suppléer au défaut de ce que l'injure | 842 | d'un âge d'environ six-vingt ans pour les deux avoit ravi à leurs beautés, autrefois des plus esclatantes du siècle. Ce trio s'estant placé sur les beaux sièges de velours, entrèrent trois pucelles, à sçavoir deux nieces de mon costé et une cousine de l'autre, la première menée par mon troisième fils, la seconde et la troisième, chacune par un des plus hupez de nos galants. Ces nymphes ayant pris place sur trois sièges à l'opposite dudit trio, faisoient la petite bouche, et les beaux yeux en escharpe, autant que chascune l'avoit étudié à l'envi de sa compagne, et m'estoit advis que pas une des trois n'eust voulu refuser de tenir la place de la fiancée. Le sermon achevé, tout le peuple de l'église hazarda bras et jambes pour monter sur bancs et sièges, afin de contempler la formalité des bénédictions du mariage, au bout desquelles les fiancés firent leur prière à genoux sur les deux grands coussins de velour cramoisy, ou de couleur de feu, ou de nacquerat, ou de telle autre qu'il vous plaira.

Au sortir de l'église, comme quand mes vaches vont aux champs, les premières ⁵vont devant, le trio masculin rentra le premier en carrosse, le père du marié tenant désormais la main-droite, comme pour entrer de la part de son fils en possession de la supériorité maritale, cérémonie de haute importance et sans laquelle l'on tiendroit tout le potage gasté. # | los vel | # ⁶Estrange métamorphose, catastrophe déplorable! Qu'en un moment le serviteur, le valet, l'esclave devienne seigneur et maistre de la maistresse, maistresse cajolée, maistresse servie, maistresse honorée, maistresse adorée jusques à ce triste moment. Vostre Altesse me dira, que depuis 15 ou 16 petits siècles en ça le beau sexe a bien trouvé l'invention de donner ordre à ceste corruptèle et à se remétamorphoser; que prestres et ministres ont beau prosner, beau citer loix divines et humaines sur les devoirs de l'obéissance féminine; que malgré rime et raison femmes sont femmes et maistresses demeurent maistresses, et maris marris, c'est à dire beaux petits souverains imaginaires. À tout cela, Madame, je supplie Vostre Altesse de trouver bon que je ne responde qu'en haussant les espauls, la vérité par trop notoire me fermant la bouche, au moins pour ce qui regarde quelques mediocres parties de l'univers, comme vous pourriez dire l'Europe, l'Asie, l'Afrique et s'il plaist à Dieu, l'Amérique, car de ce costé occidental je suis encor en attente de quelqu'avis authentique sur le mesme subject.

Pour revenir à nos moutons, | vervolg 842 | la mariée et son train ayant repassé avec peine au travers d'une estrange presse de monde, qui faillit à souslever son carrosse, au sortir d'iceluy elle fut accueillie du Seigneur marié avec honneur et révérence très-humble, et menée au logis, hors des fenestres duquel il fut fait largesse de sucre en telle | 843 | abondance, que vous eussiez dit d'un orage de gresle, où l'on vit coups de poing donnez pour le butin, femmes décoiffées, filles culbutées, et autres bouleversemens estranges, le sexe à cotillon ne se souciant pas de ce qu'on luy faisoit, pourveu qu'il attrappast quelque poignée de sucre. Ce bruit de rue estant passé, et la famille ayant reprins ses esprits et son haleine, ce fut à se féliciter à la foule, à coups de baiser francs et bien appuyez, enfin baisers apostoliques et de bonne foy, qui firent un bruict dans la sale, comparable à celuy que les chartons d'Anvers et de Bruxelles font avec leurs fouets, quand quelque douzaine de charrettes enfile les premières rues. Delà les soings du chef de cette famille (personnage peu capable de plus grand employ, mais tousjours glorieux du tiltre de très-humble serviteur de Vostre Altesse) se portèrent à visiter la sale du festin, la table en demie potence, la propreté du linge, les couverts et leurs utensiles à trancher, à piquer et à puiser potage, le buffet et sa vaisselles et enfin certain théâtre de beau bois blanc (afin que Vostre Altesse ne croye qu'il fut d'ebène ou d'yvoire) pour une douzaine de violons à douzaine. Toutes ces belles choses s'estant trouvées en ordre raisonnable, on eust soing d'envoyer advertir les conviez de se vouloir trouver au rendez-vous sur les 3 heures après-midy, pour disner à quatre, qui semble chose un peu discordante d'avec les bonnes horloges de la ville. Mais, Madame, la raison en est si fondée, qu'assurément Vostre Altesse en approuvera le mystère. C'est qu'un festin de souper retarde trop le coucher de la mariée et un disner à heure deue pourroit l'avancer en sorte, qu'à moins | 844 | que de durer 7 ou 8 heures à table, la pauvre créature se

5. <vont> autografe correctie.

6. Het op het losse vel geschreven gedeelte is autograaf.

pourroit veoir menée au supplice en plain jour, qui fust trouvée chose indécente, lorsque le bon boiteux Vulcan print la peine de faire rire les dieux à la feste de son cocuage.

À peine les 3 heures eurent sonné, que multitude de carosses parut autour de l'hostel nuptial, et en veit on descendre dix paires de personnes tant ⁷veufes que mariées (l'un portant l'autre) et onze couples de belle canaille à marier. Dans le premier rang du premier escadron se trouva Monsieur l'Ambassadeur de France, qui malgré l'Excellence de l'ambassade, eut la bonté de se laisser considérer comme le plus proche voisin d'un costé pour la journée. En mesme considération y parurent Monsieur de Bavoy et Madame sa femme et le tousjours vert et tousjours jeune Monsieur D'Hauterive, logé comme il doit, chez l'Amoureux. Le reste consistoit en parens et parentes, de ce qu'il y avoit de plus proche à La Haye; dans la salle vers le jardin se fit l'assemblée de l'host dans celle qui regarde sur la rue.

La viande estant portée, l'ambassadeur menant la mariée et chaque galant homme sa dame, on y trouva un premier service que la bienveillance des conviez voulut juger raisonnable, comme ensuite le second et le dessert, ces Messieurs de France faisant l'honneur à nostre illustre maistre Jacques, de le déclarer aussi entendu en son mestier que les plus habiles tournebroches de Paris. Quoy qu'il en soit, ceste tablée de 42 personnes eut la patience de s'entretenir cinq heures d'arrache pied et quoyque la chanson à boire n'y sonna point, comme j'ay sçeu de bonne part que des belles duchesses et princesses l'ont chantée avec les grands roix, les *sommetjes* d'Hollande y ont esté pratiqués | 839 | incessamment, ce que les belles duchesses et princesses n'ont pas fait avec les grands roix. Durant ce glorieux repas, sale plus glorieuse fut mise en ordre et parfumée et éclairée d'environ cinq à six mille flambeaux, pour servir à la gambade des jeunes gens et après nosdites cinq heures passées à manger, à boire, et à baiser, tout le monde fut bien aise de s'y sauver de la senteur des viandes et de la chaleur d'une presse qui avoit tant duré.

Ensuite, après quelqu'entretien pour se dégourdir le jarret, Monsieur l'Ambassadeur et le reste des gens d'aage ayans pris place, la dance s'entama et de toutes celles qui suivirent après les bransles, celle qui se nomme la duchesse se trouva la plus belle; ce qui me fit croire que c'estoit de celle de Lorraine qu'elle avoit emprunté le nom. À peine cet exercice eut duré deux heures, que certain galant-homme, parent de l'espoux amusant espousée à je ne sçay quel tour de courante, à l'impourveue nous la ravit, et suivi de toute la nopce, l'entraîna jusqu'à dans sa chambre où nonobstant certaines petites gouttes de larmes virginales, soit de despit ou de joye (aux lecteurs et lectrices en soit le jugement), grande violence arriva pour la découronner, pour voler rubans, jarretieres, cordons de souliers et enfin pour la plumer, comme fait maistre Jacques à ses pauvres oiseaux qu'on va embrocher. La parure de la chambre, le lict, les toilettes et semblables ravauderies ayant passé par la censure des plus curieux, et la pauvre condamnée eschoué [par] tout ce que chacun voulut produire ou pour la railler, ou pour la consoler, tout fut adoucy par une nouvelle pluye d'hypocras, et comme après force révérences et souhaits des sérieux, les sérieuses firent paroistre quelque repugnance à partir, l'espoux ayant pris son bonnet de nuit, et s'estant fait couvrir de sa robe-de-chambre tout habillé, et les filles se doutant qu'il ne le fut pas, cela les chassa en un moment, en sorte qu'on eust dit que le tonnerre et le diable | 840 | s'escrimoyent sur l'escalier, et ceste tempeste venant à se fondre de plus belle, dans la sale du bal le baldinag' y fut continué jusqu'à 4 heures du matin, sans qu'on y vist aucune de ces filles en peine du pitoyable estat où elles avoyent laissé et abandonné laschement la triste espousée. Au retour de la chambre nuptiale, Messieurs de Thou, D'Hauterive et D'Arminvilliers, aussy meschans danseurs que moy, s'avisèrent sagement et avec beaucoup de prudence de prendre congé de l'hoste, avec témoignage de trop de satisfaction du peu de bonne chère qu'on leur avoit fait, et à leur exemple ledit Sieur hoste eut bien l'esprit de préférer son pauvre petit lict bleu à tant de jupes clinquantées, qui peut-estre danseroient encore, si les moins folles les eussent laissé faire.

Le lendemain, Madame, j'observay soigneusement la démarche de l'espousée, et ne trouvant pas qu'elle boistast d'un ou d'autre costé, comme on ne trouve pas dans la Bible que fist dame Eve, nostre bonne ayeule, je sentis mon âme retourner en son repos, comme elle est encor à présent en attente de ce qui nous pourra arriver de nouveau dans quelque demie douzaine et demie de mois lunaires.

Je ne m'excuse pas de la longueur de ceste lettre; Vostre Altesse nous a voulu faire l'honneur de se souhaiter présente à ces entrefaites. Je l'y ay menée par tous les passages que ma meschante mémoire m'a pu représenter. Si elle se plaint du mauvais entretien qu'elle y a receu, elle fera moins de violence à la vérité que

7. <vefues>.

ceux qui ont pris la peine de s'en louer, car tout plein de défauts et de foiblesse que je suis, je n'ay pas celle de les ignorer, non plus que de me cognoistre la grace que j'espère que vous me continuez de me croire,

Madame,

de Vostre Altesse très-humble et très-obéissant serviteur
[etc.]

Vertaling

Aan mevrouw de hertogin van Lotharingen.
Den Haag, 22 april 1660.

Mevrouw,

U bent zo goed dat ik het niet voor mogelijk houd dat u mij de vrijheid die ik nu ga nemen euvel zult duiden, namelijk dat ik u in detail vertel van het ⁸huwelijk in onze familie; een belangrijke geschiedenis en met grote gevolgen voor het staatsbelang.

Toen dus eenmaal op die 20e april de dag was aangebroken en de zon, die daags tevoren nog door een ruwe storm verduisterd was, ons de gunst bewees vrolijk en stralend te schijnen, kreeg mijn kleine bruidje een kroon met diamanten opgezet, waarvan de eigenaren mij het grote genoegen hadden gedaan deze juwelen nooit terug te vragen. Het hof en een groot aantal dames, familie en bekenden, hadden eraan bijgedragen met wat zij aan meest schitterende zaken bezaten. Tegen de klok van negen 's ochtends brachten wij de ⁹heer van Sint-Annaland, vader van de ¹⁰bruidegom, en mijn roemruchte persoon, de vader van de ¹¹bruid, de gelukkige bruidegom in een aan alle kanten open koets (opdat de menigte toeschouwers, die zich rond mijn woning had verzameld, niet het zicht zou verliezen op zijn fraai gekapte en welhaast overdadig bepoederde hoofd) naar de Nieuwe Kerk, aan de Delftse Gracht, waar, na plaats te hebben genomen voor de preekstoel op fraaie tapijten, aangevuld met andere tapijtwerk met verticale inslag, ongeveer halverwege de preek het schone ¹²slachtoffer van dit offer binnentrad, begeleid door een jongeman [***] van goede naam, getooid als ware hij een zoon in het zenith, en met tenminste twee à drie ponden poeder besmeerd. Daarop volgde ¹³mevrouw van St. Annaland, begeleid door mijn oudste ¹⁴zoon en ¹⁵mevrouw van Dorp, tante van de bruid, begeleid door mijn tweede ¹⁶zoon, twee majesteitelijke oude dames, die middels de elegantie die hun eigen is, hun allerlaatste pogingen hadden ondernomen om te verhullen wat een gezamenlijke leeftijd van om en nabij 120 jaar had aangericht in hun schoonheid die vroeger tot de meest schitterende van hun tijd behoorde. Nadat deze drie hadden plaatsgenomen op hun met fluweel beklede stoelen, kwamen drie jonge meisjes binnen, te weten twee nichtjes van mijn familie en een nichtje [***] uit de andere familie, het eerste geleid door mijn derde ¹⁷zoon, het tweede en het derde elk door een der meest voorname onder onze galante jongelieden. Nadat deze nymfen plaats hadden genomen tegenover het eerder genoemde drietal, begonnen zij zich aan te stellen en brachten de ogen in stelling, totdat ieder van hen om strijd de bruid had bestudeerd, en het kwam mij voor dat geen van de drie zou weigeren de plaats van de bruid in te nemen. Nadat de preek was beëindigd, waagden alle mensen in de kerk lijf en leden om op de banken en de stoelen te gaan staan, teneinde de procedure van de inzegening van

8. Namelijk dat van Philips Doublet en Susanna Huygens.

9. Philips Doublet I, heer van Sint-Annaland.

10. Philips Doublet jr.

11. Susanna Huygens.

12. Susanna Huygens.

13. Geertruid Doublet geboren Huygens.

14. Constantijn Huygens jr.

15. Ida van Baerle.

16. Christiaan Huygens.

17. Lodewijk Huygens.

het huwelijk te kunnen gadeslaan, aan het eind waarvan de verloofden hun gebeden zeiden, met hun knieën op twee kussens van karmozijnrood fluweel, of vuurrood, of parelmoer, of welke variant u dan ook verkiest.

Bij het verlaten van de kerk, zoals mijn koeien doen wanneer ze het land op gaan, gaan de belangrijkste vooraan; het trio heren stapte het eerste in de koets, waarbij de vader van de bruidegom vanaf dat moment aan de rechterkant zat, alsof hij als plaatsvervanger wilde optreden van zijn zoon wat betreft het verkrijgen van de echtelijke rechten, een zeer belangrijk ritueel, dat men niet zou kunnen weglaten zonder dat men de indruk zou krijgen dat de soep zou gaan bederven. Een vreemde metamorfose, een beklagenswaardige catastrofe! Dat in één enkel moment de dienaar, de knecht, de slaaf heer en meester wordt van de vrouw, de gevleide, gediende, vereerde en aanbeden vrouw tot op dat trieste moment. U zult zeggen dat na ongeveer vijftien of zestien kleine eeuwtjes [omgang] hiermee, de schone sekse goed heeft bedacht hoe aan deze kwalijke zaak een ordelijke vorm te geven en zichzelf opnieuw te transformeren; dat priesters en dominees dit mooi kunnen aanprijzen en dat ze weliswaar goddelijke en menselijke wetten over de plichten die de vrouwelijke gehoorzaamheid met zich meebrengt, weten aan te halen; dat ondanks dit alles vrouwen vrouwen blijven, minnaressen minnaressen, en ¹⁸echtgenoten rechtgenoten, dat wil zeggen mooie kleine ingebeelde heersers. Op dit alles, mevrouw, vraag ik u te mogen antwoorden door slechts mijn schouders op te halen, terwijl de al te bekende waarheid mij het spreken beneemt, tenminste waar het gaat om zekere onbeduidende deeltjes van het universum, zoals u Europa zou kunnen noemen, met Azië, Afrika, en wanneer het Gode behaagt, Amerika, want van deze westelijke zijde wacht ik nog steeds op een oorspronkelijke mening over dit onderwerp. Maar laten we nu terugkeren naar ons onderwerp.

Nadat de bruid met haar gevolg met moeite een ongebruikelijke drukte van mensen had gepasseerd, die zowat haar koets opzij hadden geduwd, werd zij hier bij het uitstappen ontvangen door haar echtgenoot met nederige eerbied, en gebracht naar het verblijf waar door het raam rijkelijk bruidsuikers naar buiten werden uitgestrooid in een zo grote overvloed, dat u gedacht zou hebben dat het om een hagelbui ging, waar men zag dat men voor de buit met elkaar op de vuist ging, dat bij vrouwen het haar in de war raakte, dat meisjes onder de voet werden gelopen, en ander vreemd handgemeen, waarbij de dames zich niet druk maakten om wat men hen aandeed, wanneer ze maar een handjevol suikergoed konden bemachtigen. Nadat dit straattumult voorbij was, en nadat de familie weer een beetje uitgerust en op adem gekomen was, ging men massaal ertoe over elkaar geluk te wensen, met welgemeende en goed gemikte kussen, tenslotte apostolische en eerlijke kussen, die in de zaal een geluid maakten, dat zich laat vergelijken met dat wat de wagenmenners van Antwerpen en Brussel voortbrengen met hun zweep, wanneer een dozijn wagens [tegelijk] door de belangrijkste straten gaat. Vanaf hier waren de zorgen van het hoofd dezer familie (een man die tot geen grotere dingen in staat is, maar nog altijd trots is op de titel ‘uw nederige dienaar’) erop gericht de feestzaal te controleren, de haaks aan elkaar gezette tafels, de properheid van het linnen, de couverts en de messen, de vorken en de lepels voor de soep, het buffet en het servies en tenslotte een soort podium van fraai wit hout (zodat u niet in de veronderstelling verkeert dat het om ebbenhout of ivoor ging) voor een twaalftal strijkers. Nadat al deze zaken in goede orde waren bevonden, zorgde men ervoor dat men de genodigden ging berichten om drie uur namiddags *acte de présence* te geven op de samenkomst, om te dineren om vier uur, hetgeen een wat merkwaardige zaak lijkt met de voortreffelijke torenklokken in de stad. Maar, mevrouw, die reden hiervoor is zodanig, dat u het geheimzinnige ervan zeker zult goedkeuren. Het is namelijk zo dat het feestmaal ertoe leidt dat de bruid pas laat naar bed kan gaan, en dat een diner op de gebruikelijke tijd zolang zou kunnen duren, wanneer men minstens zeven tot acht uur aan tafel zit, dat het arme schepsel zou menen op klaarlichte dag naar het schavot te worden geleid, hetgeen onfatsoenlijk werd bevonden, toen de goede manke Vulcanus de moeite nam om de goden te laten lachen op het feest voor zijn bedrogen-woorden.

Nauwelijks had de klok van drie geslagen, of een menigte wagens verscheen rondom het trouw huis, en men zag er tien stel mensen uit stappen, zowel weduwen of weduwnaars als gehuwden, de een de ander begeleidend, en elf huwbare stelletjes van gewoon volk. Vooraan in de eerste verzameling bevond zich mijnheer de ¹⁹ambassadeur van Frankrijk, die ondanks de excellentie van de ambassade, zo goed was voor één dag de rol

18. De Franse woordspeling met *maris* (echtgenoten) tegenover *marris* (ontevredenen) laat zich niet vertalen.

19. Jacques-Auguste de Thou jr.

aan te nemen van de meest naaste buur van de ene kant. Vanuit dezelfde overweging verschenen de ²⁰heer van Bavoy en zijn ²¹vrouw en de altijd jeugdige, altijd jonge ²²heer van Hauterive, die, zoals het hoort zijn onderkomen had gevonden bij [de herberg] ‘De verliefde.’ Voor de rest waren er mannelijke en vrouwelijke verwanten, voorzover niet te ver van Den Haag af woonachtig. In de zaal bij de tuin kwam het gezelschap van de gastheer bijeen, in de kamer die uitziet over de straat.

Nadat het vlees was gebracht, en de ambassadeur de bruid begeleid had en iedere heer zijn dame, trof men daar de eerste gang aan, die door de aanwezigen in hun goedgunstigheid als heel redelijk werd beoordeeld, net als daarna de tweede gang en het dessert, terwijl die heren uit Frankrijk onze roemruchte meesterkok Jacques de eer aandeden hem even bekwaam te achten in zijn vak als de meest handige spitdraaiers in Parijs. Hoe het ook zij, deze 42 personen die aanzaten brachten het geduld op zich vijf uur lang ononderbroken met elkaar te onderhouden, en, hoewel het drinklied nog niet had geklonken, hoewel ik uit goede bron weet dat schone hertoginnen en prinsessen dat hebben gezongen met de grote koningen, zijn de ‘sometjes’ uit Nederland bijna onophoudelijk uitgevoerd, wat deze schone hertoginnen en prinsessen weer niet gedaan hebben met de grote koningen. Tijdens deze luisterrijke maaltijd werd een nog fraaiere zaal in gereedheid gebracht en geparfumeerd en verlicht met vijf- tot zesduizend flambouwen, ten behoeve van het gehuppel van de jongelui, en na onze voornoemde vijf uren, doorgebracht met eten, drinken en kussen, was eenieder blij zich te kunnen onttrekken aan de geur van het vlees en aan de warmte van zo’n langdurige drukte.

Vervolgens, na een kleine onderbreking om even de benen te kunnen strekken, begon, nadat mijnheer de ambassadeur en de andere mensen op leeftijd hadden plaatsgenomen, het dansen, en van al die, die na de branles kwamen, was de dans die zich met de naam ‘de hertogin’ tooit de mooiste, hetgeen mij deed veronderstellen dat het die van Lotharingen was, aan wie de naam ontleend zou zijn. Deze danspartij had welhaast twee uur geduurd, toen een zekere jongeman, een verwant van de geamuseerde bruidegom, bij ik weet niet welke draai van de courante het bruidje plotseling aan ons ontrukte, en haar, gevolgd door alle huwelijks gasten, naar haar kamer bracht, waar ondanks het vloeien van enkele maagdelijke traantjes, hetzij uit spijt, hetzij uit vreugde (het oordeel is aan de lezers en lezeressen), grof geweld werd toegepast om haar kroon af te nemen; om aan de haal te gaan met de linten, de kousebanden, de veters van haar schoenen, kortom om haar te plukken, zoals meester Jacques dat doet bij zijn arme vogels die aan het spit worden geregen. Nadat de opschik van de kamer, het bed, de toiletartikelen en meer van dergelijke spulletjes waren beoordeeld door de meest nieuwsgierigen, en de arme veroordeelde volledig uitgeput was door alles wat eenieder wilde uitkramen, hetzij om de draak met haar te steken, hetzij om haar gerust te stellen, werd alles wat rustiger gemaakt door een nieuwe golf kruidenwijn, en toen, na uitgebreide buigingen en wensen van de heren, de dames een zekere onwil aan de dag legden om te vertrekken, toen, nadat de bruidegom zijn slaapmuts al had opgezet en zich geheel gekleed in zijn kamerjas had gehuld en de dames eraan twijfelden of hij het wel was, verjoeg hij hen in een ogenblik, zodat men haast zou zeggen dat de donder en de duivel aan het schermen waren op de trap, en nadat deze storm wat was geluwd, werd in de balzaal het dansen voortgezet tot vier uur in de ochtend, zonder dat men een ogenblik iemand van de jongedames bezwaard kon aantreffen wegens de beklagenswaardige toestand waarin zij op lafhartige wijze het bedroefde bruidje hadden achtergelaten. Bij hun terugkeer uit de echtelijke slaapkamer besloten de heren [Jacques Auguste] de Thou, ²³Hauterive en ²⁴Arminvilliers, die net zo slecht in dansen zijn als ik, wijselijk en met grote behoedzaamheid afscheid te nemen van hun gastheer, terwijl zij getuigden van een veel te grote tevredenheid voor dat beetje goeds wat men hun had gebracht, en in navolging van hun voorbeeld had genoemde gastheer gaarne eveneens er de voorkeur aan gegeven zijn kleine blauwe bed op te zoeken in plaats van alle jurkjes met klatergoud, die nu misschien nog aan het dansen zouden zijn, wanneer de minder dwazen hen hun gang hadden laten gaan.

De volgende dag, mevrouw, heb ik nauwlettend gekeken hoe het met de jonge bruid gesteld was, en na te hebben vastgesteld dat zij noch op het ene, noch op het andere been mank liep, zoals vrouwe Eva, ons aller

20. David de Morlot, heer van Bavoy.

21. Maria van Steeland.

22. François d’Aubespine, markies van Hauterive.

23. François l’Aubespine, markies van Hauterive.

24. Louis de Beringhen, heer van Arminvilliers.

goede grootmoeder, dat deed, naar men in de Bijbel kan lezen, merkte ik dat mijn geest weer een beetje tot rust kwam, zoals die momenteel nog steeds in afwachting is over wat ons wellicht weer te gebeuren staat over negen maanden.

Ik verontschuldig mij niet voor de lengte van deze brief: u heeft ons de eer willen aandoen te wensen dat u bij die gelegenheid aanwezig had willen zijn. Ik heb u meegevoerd langs alle gebeurtenissen die mijn slechte geheugen mij nog voor de geest kon brengen. Wanneer u zich beklagt over het slechte onderhoud dat u heeft ontvangen, zult u de waarheid minder geweld aandoen dan diegenen die de moeite hebben willen nemen zich erop te beroemen, want hoe zeer ik ook vol gebreken en zwaktes ben, die om ze te negeren heb ik niet, zoals ik evenzeer de gunst erken, waarvan ik hoop dat u deze mij blijft gunnen, mij te willen zien als,

mevrouw,

uw nederige en gehoorzame dienaar
[enz.]

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN UTRICIA OGLE [UTRECHT]
7 MEI 1660
5647

Vervolg op Huygens' brief van 19 april 1660 (5643).

Samenvatting: Huygens schrijft aan Utricia bij het zenden van een afschrift van de beschrijving van het huwelijk van zijn dochter die hij eerder aan Béatrix de Cusance zond. Verder gaat het over de op handen zijnde kroning van de uit ballingschap teruggekeerde koning Karel II. Huygens volgt de politieke gebeurtenissen met interesse.

Bijlage: afschrift van Huygens aan Béatrix de Cusance, 22 april 1660 (5644).

Over een antwoord van Utricia is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLVIII, fol. 32r: afschrift (autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 1897, p. 134: alleen postscriptum.

— Worp 5, nr. 5647, pp. 335-336: onvolledig (<It is a kind of ... sand and water.>; <I hope, ... her Royal Highness.>), rest samengevat.

Namen: Francesco Corbetta; Béatrix de Cusance; Karel II (koning van Engeland); Karel IV van Lotharingen; William Swann; Elisabeth Stuart (koningin van Bohemen); Trijntje Cornelis (= Béatrix de Cusance); Catherine Wotton (Lady Stanhope).

Plaats: Breda.

Glossarium: guitarre (gitaar).

Transcriptie

Copie.

To the Lady Swann.
Haghe, the 7 of May 1660.

Madam,

Sir William Swann hath done me the favour to assure me that my last foolish letter did find some gracious acceptance in your goodnesse. And although it be no new thing to me, to see Your Ladyship judge mercifully of my infirmities, this extraordinarie clemencie doth make me swell to so high a pitch of pride that I can scarce beleeve any presumptuous follie of mine be able to put your bountie out of joynt. And here, Madam, you have a notable example of it. A brave rhetorical narration it is of our last wedding feast, whereof the original being sent to our lovely Dutchesse, my boyes had the curiositie to keep a copie of it. Which, if you think worth the paines to peruse, these gentlemen doe entreate Your Ladyship that they may have it againe with the first. It is a kind of *burlesco* in prose: that's the highest title I can give it.

I have not heard yet how the Dutchesse hath relisht it. But if she be *Trijntje Cornelis*, still as she was, I cannot feare, she will take it unkindly. Nay, I give it out for a peece of charitie, to tickle sometimes her spleene amongst so many troubles she is tossed in by the light companion, her Duke. Had she to meddle which so loyale a prince as your three distracted kingdomes, may well be sure to find the most noble king they are now *à la veille* to restore to his glorious rights, then she might beleeve her hopes to be built upon a rock, which till now I doe not see grounded but upon sand and water.

Good Madam, whilst you are there neere the spring of the surest news, let me have a share in them by your favour, as soone as you shall heare the first joyfull stroke of the bell that I am confident was a casting upon Wednesday last in Westminster.

I was day before yesterday a great while upon those matters with the Queene of Bohemia and our conclusion in behalf of the King her *nepveu* was, that the cheef point of his glorie and felicitie will be to see His Majestie settled without any the least obligation but to God alone. The next article was that we must see His Majestie

part from hence, in a full intelligence with this state, and then (said the Queene): *nous ferons la nicque à toute la Chrestienté*. God graunt it, Madam, and bless His Majestie with no more happinesse and prosperitie then I wish him; and this no more will exceed all the more of all kings in the world.

*UE. kent den auteur,
le très-humble serviteur
C.H.*

To the noble Lady Stanhope my humble service and respects.

I hope you shall have your eares feasted at Breda, with the excellent guitarre *del Signor Corbetta*, which indeed is worth your hearing and admiration, as I can testifie by the favour of Her Royal Highnesse.

Vertaling

Aan mevrouw Swann.
Den Haag, 7 mei 1660.

Mevrouw,

De heer William Swann heeft mij het genoegen gedaan om mij te verzekeren dat mijn laatste dwaze brief bij u in goede aarde is gevallen. Ofschoon het niet nieuw is dat u barmhartig oordeelt over mijn zwakheden, doet deze buitengewone mildheid mij zo van trots zwellen, dat ik nauwelijks meer kan geloven dat een of andere vrijmoedige dwaasheid mijnerzijds in staat is om uw goedheid te ontwrichten. En hier, mevrouw, is een duidelijk voorbeeld: het is een stoutmoedige retorische vertelling van het laatste trouwfeest, waarvan het origineel is verstuurd naar onze beminnelijke ¹hertogin; mijn zoons hebben het in hun hoofd gehaald er een kopie van te bewaren. Als u het de moeite waard vindt om door te lezen, verzoeken deze heren u het met de eerstvolgende post terug te sturen. Het is een soort ^Lklucht^J in proza; dit is dan ook de waardigste naam die ik eraan kan geven.

Ik heb nog niet gehoord hoe de hertogin het heeft opgenomen. Maar als zij nog steeds de ^LTrijntje Cornelis^J is, die ze altijd was, ben ik niet bang dat ze het onvriendelijk zal opnemen. Wel, ik zond het haar als een stukje liefdadigheid om een beetje haar zwaarmoedigheid te verlichten, die voortkomt uit de problemen waartussen ze heen en weer wordt geslingerd door haar lichtzinnige levensgezel, de ²hertog. Als ze zich had moeten inlaten met zo'n loyale prins, zoals uw drie afgedwaalde koninkrijken nu vrijwel zeker zijn de meest edele ³koning te vinden, die nu ^Laan de vooravond^J staat door hen in ere te worden hersteld, dan zou ze haar hoop gevestigd weten op een rots, terwijl ik die tot nu toe niet anders zie dan gebouwd op drijfzand.

Mevrouw, omdat u het dichtst zit bij de betrouwbare nieuwsbron, laat mij er met uw welnemen in delen, zo gauw u de eerste vreugdeklokslag hoort die afgelopen woensdag, daar ben ik zeker van, geslagen werd in Westminster.

Eergisteren sprak ik over deze zaken met de ⁴koningin van Bohemen en onze conclusie inzake de ⁵koning, haar neef, was dat het belangrijkste punt van zijn roem en geluk zou zijn, zich gekroond te weten met geen andere verplichting dan die aan God. Het andere punt was dat we Zijne Majesteit van hier moeten zien vertrekken, in een goede verstandhouding met dit land en dan (zei de koningin) ^Lzullen we heel het christendom uitlachen.^J God geve het, mevrouw, en zegene Zijne Majesteit met niet meer geluk en voorspoed die ik hem toewens en dit *niet meer* overtreft het *meer* van alle koningen ter wereld.

1. Béatrix de Cusance, hertogin van Lotharingen.
2. Karel IV, hertog van Lotharingen.
3. Karel II.
4. Elisabeth Stuart.
5. Karel II.

U kent schrijver dezes,¹
uw nederige dienaar¹
Constantijn Huygens.

Brengt u aan de edele ⁶Lady Stanhope mijn groeten en nederige dienstwilligheid over.

Ik hoop dat u uw oren in Breda hebt verwend met het bijzondere gitaarspel ⁴van de heer [Francesco] Corbetta,¹ dat uw aandacht en bewondering inderdaad waard is, zoals ik kan getuigen door de gunst van Hare Koninklijke ⁷Hoogheid.

6. Catherine Wotton.

7. Elisabeth Stuart, koningin van Bohemen.

[BÉATRIX DE CUSANCE] (BERGEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
19 MEI 1660
5648

Antwoord op Huygens' brief van 22 april 1660 (5644).

Samenvatting: Béatrix dankt Huygens voor zijn brief met een verslag van de bruiloft van zijn dochter Susanna. Van de Haagse kermis wil zij van Huygens graag iets toegezonden krijgen, omdat de gladiator vorig jaar zo in de smaak gevallen was.

Béatrix schreef opnieuw op 13 juni 1660 (5650).

Datering: Het jaartal ontbreekt, maar de brief is duidelijk het antwoord op Huygens' brief van 22 april 1660 (5644).

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 21511, nr. 8, fols. 15-16: brief (dubbelvel, 15x21cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. XX, pp. 297-278: volledig.

— Worp 5, nr. 5648, p. 336: samenvatting.

— Huysman 2006, II, pp. 70-71: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 70, pp. 300-301: volledig (Nederlandse vertaling pp. 189-190).

Namen: Maria Casembroot; Philips Doublet jr. ; Diego Duarte; familie Duarte; Susanna Huygens; Nolite (Karel IV van Lotharingen).

Plaats: Londen.

Titel: Nolite (Psalm 146).

Transcriptie

Mons, ce 19^m May.

Que pansés-vous de moy d'avoir tant diférés à vous dire le plésir que j'ay put en lisant l'agréable récit que vous m'avés envoyés des nopse et des marié, tout de bon sy depuis le tanps que je l'ay resus je suis estés malade. Je vous auresc escry ausitôt que j'ay eue tant de joye de tout le bel ordre du mariage que je m'y suis souayttés mil fois, espérant que tout | b | ce que vous m'avés mandés qui y estay ne m'auray pas chasés, surtout le papa ay la douse marye que je voit en esprit tout les jours. Mais ne vous lassés pas de me donnés des nouvelle de la suytte du mariage que je soytté toutte heureux ay plaine de satisfaction.

Je ne vous dit encort rien de mes affaire parce que je ne sçay rien de sertein encort. Vous pouvés crayre coume je langhuis.

Je me soytté bien à vostre | c | kermesse; au moins envoyés-la moy coume l'annés passés le geantil gladiateur. Voyés ma franchise est sy je suis toujours la mesme est fort ferme sur le *Nolite* etc.

Nos cher amis est amie Duartes me mande qu'il craye aler à Londre voir l'antrés du Roy. Sy le *Nolites* faict sont devoir, je pouray bien passer ausy la mer pour quelque tanps, mais en atandant mandés-moy ung peut tout vos divertisemant est enbrassés la belle ay nouvelle maryé | d | pour moy, ay sy vous voyés Mademoiselle Casenbrotte, faicte-luy mes reconmandation. Pour vous tout ce que vous désirés.

Vertaling

Bergen, 19 mei [1660].

Wat moet u wel van mij denken, dat ik zo lang heb uitgesteld u te zeggen hoeveel vreugde ik heb ondervonden bij het lezen van het mooie verslag dat u mij van het huwelijk en de ¹jonggehuwden hebt gezonden, ook al ben ik ziek geweest vanaf de dag waarop ik uw brief heb ontvangen. Ik zou u meteen geschreven hebben hoezeer

1. Philips Doublet jr. en Susanna Huygens.

ik mij heb verheugd over het goede verloop van de bruiloft, waarbij ik mijzelf duizendmaal aanwezig heb gewenst in de hoop dat allen die er naar uw zeggen waren mij niet zouden hebben verjaagd, vooral de vader en de lieve bruid, die mij iedere dag voor de geest komen. Maar houdt u niet op met mij nieuws te zenden over het vervolg van het huwelijk, waarvan ik hoop dat het gelukkig zal zijn en tot volle tevredenheid.

Ik vertel u nog niets over mijn zaak, omdat ik daarover nog geen zekerheid heb. U kunt van mij aannemen dat ik er genoeg van begin te krijgen.

Ik zou graag bij u op de kermis zijn; zendt u mij toch iets daarvan, zoals vorig jaar die leuke gladiator. U ziet mijn openhartigheid en dat ik nog steeds dezelfde ben en vastbesloten ten aanzien van het *Nolite*, enz.

Onze goede vrienden en vriendinnen, de Duartes, vertelden mij dat hij [Diego] erover denkt naar Londen te gaan om de intocht van de koning bij te wonen. Als het *Nolite* zijn plicht doet, zou ik ook voor enige tijd de oversteek kunnen maken, maar deelt u mij in afwachting daarvan zo'n beetje al uw grappige voorvallen mee en groet u de mooie jongehuwde hartelijk van mij. Als u mejuffrouw [Maria] Casembroot ziet, brengt u haar dan mijn complimenten over. Voor u alles wat u wenst.

[BÉATRIX DE CUSANCE] (BERGEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
13 JUNI 1660
5650

Vervolg op Béatrix' brief van 19 mei 1660 (5648).

Samenvatting: Béatrix had graag van Huygens een verslag gekregen van de intocht in Den Haag van Karel II. Zij wil ook graag vernemen hoe het zijn pasgehuwde dochter vergaat. Zij vraagt Huygens om een presentje van de Haagse kermis.

Béatrix schreef opnieuw op 14 november 1660 (5664).

Datering: Het jaartal ontbreekt, maar de brief is duidelijk een vervolg op Béatrix' brief van 19 mei 1660 (5648).

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 21511, nr. 9, fols. 17-18: brief (dubbelvel, 15,5x21cm, ad | d [fol. 17=cd, fol. 18=ab]; autograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. XII, pp. 299. volledig, met datum, 13 juni 1661.

— Worp 5, nr. 5650, p. 337: onvolledig (<Je voit bien ... de tout mon cœur.>), rest samengevat.

— Huysman 2006, II, p. 71: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 71, p. 301: volledig (Nederlandse vertaling p. 190).

Namen: Philips Doublet jr.; Susanna Huygens; Karel II (koning van Engeland).

Plaatsen: Frankrijk; Londen; Plein (Den Haag).

Titel: Nolite (Psalm 146).

Transcriptie

Pour Monsieur de Zuligoume,

sur le Plain,
à La Haye.

Mons, ce 13^m Juin.

Je voit bien qu'à moing que je vous face souvenir de moy par mes lettre, vous ne me pouvés donnés des vostre, coyque vous en ayés eue belle est grande matière depuis que vous m'avés escry est jugés par la manière donc vous faicte ung récit, combien je doit avoir de regret de n'an n'avoir point de vous sur toute les ponpe qui ce sont faicte à La Haye pour le plus aymable Roy du monde est donc j'ay bien de l'inpaticence d'aprandre l'arivés à Londre toute heureuse ay magnifique.

Je vous demande ausy des nouvelle de vos nouveaux marié, que j'ayme ay chéry de tout mon cœur. Jugés pour l'amour de qui est; puis plegnés-vous de moy. | b |

J'avés crut aller en France, mest cella ay diférer ay soyés asurer du *Nolitez* ay du bon courage qui ne me quitte point.

J'ay eu quelque indisposition mais ce n'est rien, une petite marque de souvenir que l'on m'anvoyerest de la kermesse de La Haye me gairirat toute.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

aan het Plein,
te Den Haag.

Bergen, 13 juni [1660].

Ik merk wel dat u, tenzij ik u aan mij herinner door mijn brieven, mij er geen kunt sturen, hoewel u daar mooie en belangrijke stof voor had, sedert u mij de laatste keer hebt geschreven, en te oordelen naar de manier waarop u verslag geeft, spijt het mij zeer er helemaal geen te hebben over alle praal die in Den Haag was aangericht ter ere van de aardigste ¹koning van de wereld. Ik ben dan ook zeer verlangend iets te horen over de gelukkige en prachtige aankomst te Londen.

Ik verzoek u ook om nieuws van de ²jonggehuwden, die ik van harte liefheb. Gaat u maar na voor wie dat is; daarna kunt u zich over mij beklagen.

Ik dacht erover naar Frankrijk te gaan, maar dat is uitgesteld. Wees verzekerd van het *Nolite* en van de goede moed die mij beslist niet verlaat. Ik ben een beetje ziek geweest, maar dat is van geen belang. Een klein blijk van gedachtenis, dat men mij zou sturen van de kermis in Den Haag, zou mij geheel genezen.

1. Karel II van Engeland.

2. Philips Doublet jr. en Susanna Huygens.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN HENRI DUMONT [PARIJS]
7 OKTOBER 1660
5658

Vermoedelijk naar aanleiding van een brief van Hotman aan Huygens (september? 1660), wellicht een vertraagd antwoord op Huygens' brief aan Hotman van 17 juli 1659 (5617).

Samenvatting: Huygens stuurt Dumont een afschrift van de brief en de composities die Hotman hem heeft toegestuurd. Hij doet er minachtend over en vindt ze van slechte kwaliteit.

Bijlagen: afschrift Hotman aan Huygens (verloren); composities (Hotman).

Over een antwoord door Dumont is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 861-862: onvolledig afschrift (autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 42, pp. 37-38: volledig.

— Worp 5, nr. 5658, pp. 340-341: volledig.

— Rasch 2007, nr. 5658, pp. 1031-1033: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Nicholas Hotman; Walter Rowe; Dietrich Stoeffken.

Plaatsen: Frankrijk; Holland (Noordelijke Nederlanden); Rusland.

Glossarium: composition (muziekstuk); instrument (muziekinstrument); musique (muziek); note (noot); passage; viole (de gambe) (viola da gamba); violon (musicus); théorbe (theorbe); toucher (spelen).

Transcriptie

Extrait.

À Dumont.

7 Octobre 1660.

Je ne scauroy fermer la présente sans vous faire part de la copie que voyci d'une jolie lettre du Sieur Hotman, accompagnée de 2 ou 3 petites pièces de viande creuse qu'il m'envoye de sa façon, comme les maîtres d'escole donnent aux petits enfans des exemplaires de leur écriture, pour commencer à former la main. Apparemment on croit en France que la Hollande et la Moscovie sont esgalement brutales et barbares, et qu'il faut des coups de fouet pour nous desniaiser en matière de musique et nommément en ce qui est de la viole de gambe, que d'aucuns Hollandois entendent peut-estre aussi bien que d'aucuns François, après la conversation qu'ils ont tant eue avec des Walter Roes et des Steffkins, qui osoyent bien dire, qu'il n'y avoit point de Hotman qui entreprist de mettre la main sur la viole en leur présence; et l'auteur de ces galimatias est bien satisfait de ce que ces illustres ont fait grand cas de ses compositions et les ont voulu executer de leurs précieuses mains. Bref, je ne vous envoye pas ceste copie par l'indignation, mais pour vous en faire rire, comme font icy les plus sçavans; et croyez moy qu'on a icy des oreilles, aussi | 862 | bien qu'en France, et que l'arbitrage de ces oreilles ne tend point au préjudice du galimatiasseur, qui, n'estant pas violon, ne se met guère en peine d'une ou d'autre censure, croyant pouvoir rendre compte de chasque passage et note de ses productions, s'il en valoit la peine, comme peut-estre ne feroit pas son maître d'escole. Je veux qu'il ayt la main mignarde; les Anglois ont la mesme perfection dès leur naissance. Mais je demande le beau et le bon, le doux et le sçavant. Si vous autres Messieurs trouvez cela au Sieur Hotman, il a beaucoup d'obligation à vos bontez, et bon prou vous fasse. Ne laissez pourtant pas de rire de la lettre, on en fait autant icy de quelques pièces que le mesme auteur m'a autrefois envoyées pour le théorbe, pitoyables en effect, et qui ne debvoyent pas porter son nom. S'il touche l'instrument à l'advenant, je vous prie de nous venir entendre en Hollande. C'est où vous me trouverez tant que je vivray etc.

Ne souffrez pas que le Sieur Hotman me croye en colère de sa censure; je ne me fasche jamais contre ceux qui me donnent à rire.

Vertaling

Uittreksel

Aan de heer Dumont.

7 oktober 1660.

Ik zou deze brief niet willen ¹sluiten zonder u deelachtig te maken van het afschrift van de fraaie ²brief van de heer [Nicholas] Hotman, vergezeld van twee of drie stukjes slappe kost, die hij mij gestuurd heeft, zoals schoolmeesters hun leerlingen proeven van schrijfkunst geven om hun handschrift te gaan vormen. Klaarblijkelijk acht men in Frankrijk Holland even primitief en barbaars als Rusland en hebben wij zweepslagen nodig om iets tot stand te brengen op muziekgebied, en met name op het gebied van de viola da gamba, die sommige Hollanders even goed bespelen als de Fransen, na de omgang die zij zo regelmatig hebben genoten met lieden als Walter Rowe en [Dietrich] Stoeffken, die best durfden te beweren dat er geen Hotman was, die in hun tegenwoordigheid de viola da gamba wilde bespelen. En de ³verteller van deze praatjes is er trots op dat deze beroemdheden hoog opgeven van zijn composities en dat zij die met hun delicate handen hebben willen uitvoeren. Kortom, ik zend u dit afschrift niet uit verontwaardiging, maar om u te laten lachen, zoals ook hier de kundigsten doen. Geloof u mij dat men alhier goede oren heeft, net als in Frankrijk en dat het oordeel van die oren niet strekt tot nadeel van de ⁴praatjesmaker, die, omdat hij nu eenmaal geen musicus is, zich nauwelijks bezorgd maakt over de ene of de andere vorm van kritiek, in de overtuiging rekenschap te kunnen afleggen over iedere passage en noot van zijn composities, als ze die moeite waard zouden zijn, zoals misschien zelfs zijn ⁵schoolmeester dat niet zou doen. Ik verlang van hem een verfijnde hand; de Engelsen bezitten die perfectie van nature. Maar ik vraag het goede en het fraaie, het milde en het kundige. Als u, heren daar, dat bij Hotman vindt, heeft hij een grote verplichting jegens uw goedheid, en laat hij daar zijn voordeel mee doen. Laat u zich echter niet ervan weerhouden om te lachen om deze brief; men doet het hier ook om de stukjes die dezelfde auteur mij vroeger heeft gezonden voor theorbe; meelijwekkend eigenlijk, en die zijn naam niet zouden mogen dragen. Als hij het instrument weer gaat bespelen, vraag ik u ons in Holland te komen beluisteren. Daar zult u mij ook aantreffen zolang ik leef, enz.

Sta niet toe dat de heer Hotman denkt dat ik boos ben om zijn kritiek; ik wind me nooit op over hen die mij aan het lachen maken.

1. Het gereproduceerde deel is kennelijk het laatste deel van de brief.

2. Hotman aan Huygens, september 1659 (verloren?), als antwoord op Huygens' brief aan Hotman van 7 juli 1659 (5617)?

3. Huygens.

4. Huygens.

5. Hotman.

[BÉATRIX DE CUSANCE] (EIGENBRAKEL)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
14 NOVEMBER 1660
5664

Vervolg op Béatrix brief van 13 juni 1660 (5650).

Samenvatting: Béatrix beklaagt zich erover dat Huygens zo lang niet heeft geschreven. Zij meldt trots de vorderingen van haar dochter Anna op het klavecimbel, en, minder trots, dat zij grootmoeder zal worden.

Door Huygens beantwoord op 25 november 1660 (5665).

Datering: Huygens voegde het jaartal <1660> aan de datum toe.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 21511, nr. 11, fols. 21-22: brief (dubbelvel, 16,5x22,5cm, abc|d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. XXI, pp. 298-299: volledig.

— Worp 5, nr. 5664, p. 343: onvolledig (<Lembert ... a sont jeux.>), rest samengevat.

— Huysman 2006, II, pp. 72-73: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 72, pp. 301-302: volledig (Nederlandse vertaling pp. 191-192).

Namen: Maria Casembroot; Jacques Champion de Chambonnières; Diego Duarte; Susanna Huygens; Karel II (koning van Engeland); Michel Lambert; Anna van Lotharingen; Franciscus Maria van Lotharingen (prins van Lillebonne).

Plaatsen: Brussel; Engeland.

Glossarium: clavesing (klavecimbel); sinphonie (samenspel).

Titel: Nolite (Psalm 146).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuligoum,

sur le Plain,
à La Haye.

¹Brene, ²ce 14^m Nov.

Je mérite bien la pénitance que vous me faicte faire par vostre cilance sy vous crayés que le miens prosède d'oubly, mais vous me ferié tort, car cella ne cerat jamais. Je me suis fort repossés sur ce que j'ay toujours prié. Le bon amis Duarte de vous mandés de moy ainsy je m'esxantay de vous dire mes chagrin, car cella n'est pas agréable quand ont ayme les geans de parlés de chose fâcheuse, est de parlés de joye quand ont a l'âme ateinte de chagrin. Cella ne ce peut pour assureé que je suis plus contante à 3 heure de Bruxelles où j'ay aupray de moy ma fille est son mary. Je vous y soytte pour entendre ma fille joué du clavesing. | 21v | Elle at ouy tout les Chanbonnier, Lambert ay autre yelustre en sinphonie, ce qui luy at donnés quelque agrément à sont jeux. Mais le pis de tout c'est qu'il y at quelque aparance que je ceray grand-mère advant ung ant. Pour vous qui n'este pas si-tôt grand-père que vous le crayés, vous nous moquerés de mon ensienestés est cella m'affligerat, mais je voudray pourtant vous voir à cella pray.

Ne faicte plus le cruelle ay me mandés de vos agréables nouvelle. Celle d'Angletere me | 22r | donne tant de santimant diferand par leur diversités que l'on ne sçay quand dire sinon Dieu conserve le Roy. Le reste ay bien estrange mais que ce bon Roy ce marye est face de beau enfant pour soutenir royalement say couronne

1. Braine-l'Alleud (Eigenbrakel).

2. Huygens voegde toe: <1660>.

est avec bon est solide afermisemant. Voilà bien raisonnés sur la politique Anglesse. Il ay tant de raisones sur la Beatrisiène qui dit toujours le nolytes est l'exenterat, s'il plaît à Dieu, est cerat toujours pour vous loyalle amye est de la chère fille vostre est de toutte vostre yelustre famille, une petite amitié à yeufrot Casenbrote.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

aan het Plein,
te Den Haag.

Eigenbrakel, 14 november [1660].

Ik heb ongetwijfeld de straf verdiend die u mij met uw stilzwijgen laat ondergaan, wanneer u gelooft dat de mijne voortkomt uit vergeetachtigheid, maar u zou mij onrecht doen, want daarvan zal nimmer sprake zijn. Ik heb ten zeerste vertrouwd op dat wat ik altijd heb gebeden. Uw goede vriend [Diego] Duarte vraagt mij ervan af te zien u mijn verdriet mede te delen, want het is niet prettig over vervelende dingen te praten met mensen die men liefheeft, en over vreugdevolle wanneer het hart door verdriet is overmand. Dit dient alleen om u te verzekeren dat ik tevredener ben op drie uur afstand van Brussel, waar ik mijn ³dochter en haar ⁴echtgenoot in de buurt heb. Ik zou willen dat u er ook was, om mijn dochter op het klavecimbel te horen spelen. Zij heeft alle [Jacques Champion de] Chambonnières, [Michel] Lamberts en andere beroemde muziekmeesters horen spelen, hetgeen aan haar spel enige verfijning heeft toegevoegd. Het ergste is echter, dat het er naar uitziet, dat ik binnen het jaar grootmoeder zal zijn. U, die niet zo gauw grootvader wordt als u had gedacht, zult u wel vrolijk maken over mijn anciënniteit en dat spijt mij, maar ik zou u toch ook wel kort voor die gebeurtenis willen zien.

Weest u niet langer hardvochtig tegen mij en zendt u mij uw prettige nieuwtjes. Die uit Engeland geven mij door hun verscheidenheid uiteenlopende gevoelens, zodat men vaak alleen maar kan zeggen: God behoede de ⁵koning. Het overige doet mij zeer vreemd aan, maar die goede koning zou moeten trouwen en voor een goed nageslacht zorgen, om zijn kroon vorstelijk te ondersteunen door een goede en stevige consolidatie. Ziedaar genoeg geredeneerd over de Engelse politiek. Er zijn zoveel meningen over de Beatrixiaanse [politiek] die altijd spreken over *Nolite* en de ontheffing daarvan, zo God wil.

Ik zal altijd een trouwe vriendin blijven van u, uw lieve ⁶dochter en uw gehele roemrijke familie; ook een vriendelijke groet aan mejuffrouw [Maria] Casembroot.

3. Anna van Lotharingen.

4. Franciscus Maria van Lotharingen, prins van Lillebonne.

5. Karel II.

6. Susanna Huygens.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN BÉATRIX DE CUSANCE [EIGENBRAKEL]
25 NOVEMBER 1660
5665

Antwoord op Béatrix brief van 14 november 1660 (5664).

Samenvatting: Huygens verontschuldigt zich voor zijn stilzwijgen door een beroep te doen op zijn eerbied voor Béatrix. Hij geeft zijn visie op de gedragingen van Karel IV van Lotharingen. Hij beschrijft het muzikale onthaal dat zijn zoon Christiaan met zijn vrienden in Parijs geniet.

Een antwoord van Béatrix is niet bekend. Huygens schreef opnieuw in mei 1661, waarop Béatrix antwoordde op 21 mei 1661 (5707A).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 872-873: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 43, p. 38: onvolledig (<Entre autres ... nous aurions besoin.>).

— OC 3, nr. 814, pp. 190-192: volledig.

— Worp 5, nr. 5665, p. 343: samenvatting.

— Huysman 2006, II, pp. 73-74: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 73, pp. 302-304: volledig (Nederlandse vertaling pp. 193-195).

Namen: Archimedes (= Christiaan Huygens); Francisca Duarte; familie Duarte; Christiaan Huygens; Anna van Lotharingen; Karel IV van Lotharingen; Maria Mancini; Jules Mazarin.

Plaatsen: Antwerpen; Bergen; Frankrijk; Parijs; Parnassus (huis van de familie Duarte te Antwerpen).

Glossarium: concert de musique (concert); musique (muziek).

Transcriptie

¹Copie.

À Madame de Lorraine.

À La Haye, ce 25e Novembre 1660.

Madame,

La cruauté que Vostre Altesse prend plaisir à m'imiter ne consiste qu'en pur respect. Je la supplie une fois pour toutes d'en juger ainsi et que, voyant mes lettres sans réponse, je ne sçauroy m'empescher d'imaginer qu'elles ne vous peuvent tendre qu'à inopportunité, outre que je ne voy guères arriver de choses icy, dont il y ayt moyen de fort régaler Vostre Altesse. Je suis fort marry de veoir que de delà aussi les plaisans subjects ne naissent pas en abondance.

Il est vray, Madame, que ce Prince vous traicte quasi de mesme qu'on le traicte à Paris, et ainsi l'une longueur cause assez légitimement l'autre, et ma patience s'y accomode jusqu'à là. Mais elle m'eschappe quand je voy qu'on m'escrit de Paris, que nostre bizeurre Altesse persisteroit tousjours à demander une des niepces du Cardinal. Sur quoy certain Prélat avoit dit à ceste Eminence *questo vechio in ogni modo vuol un pezzo di carne Mazarina*. Je croy que Vostre Altesse entend si souvent de ces bruits, qu'elle me pardonnera bien que je luy débite franchement ce que j'en sçay. Mon auteur est mon fils Archimède, qui est à Paris et l'a sceu de la bouche d'un autre Prélat, son amy. J'avoy gourmandé ce garçon de ce que passe à Mons, il avoit manqué de faire la révérence à Vostre Altesse, mais il me répond, pour excuse assez raisonnable, qu'ayant eu grandissime envie de se donner cest honneur, il en avoit esté destourné parce que le matin comme il devoit partir avec sa compagnie il apprit que Vostre Altesse n'y estoit arrivée que le soir d'auparavant, et bien tard, de sorte que son office n'eust pû estre nommé qu' ²incivilité.

1. Opschrift en naam geadresseerde autograaf.

2. <incailité>.

À Paris il trouve toute sorte d'accueil parmi les illustres, qui l'ont connu de réputation, et les Princes mesmes l'en ³carressent plus qu'il ne croit mériter. Entre autres régales on l'antretient de beaux ⁴concerts de musique, où il me semble | 871 | qu'il ne manque que la belle présence de Madame de Lorraine, de la petite Francisque et la miene. Car pour Madame la Princesse de Lislebonne, comme elle en revient toute rassassée, peut-estre ne voudroit-elle pas nous gratifier de tout le silence dont nous aurions besoin. Je me représente fort bien le grand avantage que ce bel esprit doibt avoir tiré de ce qu'on luy a fait entendre de beau en France, estant susceptible de toutes les bonnes choses, et promptement et adroitement: comme, entre autres il appert par la bonne nouvelle que Vostre Altesse me fait l'honneur de m'en donner. Car à vray dire:

C'est bien avoir compris sa petite grammaire,
Pour la première fois;
Où un petit enfant enfante une grand'mère,
En moins de douze mois.

Que j'auroy enuie de m'estendre plus amplement sur ce beau sujet nuptial! Mais quand Vostre Altesse auroit la bonté de souffrir mon caquet, je craindroy que l'illustre espouse ne me fist donner sur les doigts, moy qui n'ay que trop osé tenter sa patience, quand parfois mon sot zèle pour la musique m'a emporté à la supplier de faire taire le monde qui avoit l'honneur de l'entretenir.

Madame, ne reviendrons-nous jamais plus de ces conversations? Qu'est-ce que Vostre Altesse nous en laisse espérer? Ce sont les questions que je fay journellement au Parnasse d'Anvers, et nous nous consolons par lettres du mieux qu'il nous est possible. Vostre Altesse void par ceste quatriesme page, que c'est d'irriter les causeurs. J'en rougis véritablement et me haste de vous dire ce qui sera véritable tant que je feray et que je suis plus qu'homme du monde,

[etc.]

Vertaling

Aan mevrouw van Lotharingen.
Den Haag, 25 november 1660.

Mevrouw,

De hardvochtigheid die u mij wilt toeschrijven, bestaat louter uit eerbied. Ik verzoek u voor eens en voor altijd er aldus over te oordelen, en ook zou ik, mijn onbeantwoorde brieven bekijkend, mijzelf niet kunnen beletten te denken dat zij u slechts ongemak bezorgen. Bovendien zie ik hier maar weinig gebeuren, waarop ik u zou kunnen vergasten. Ik betreur het ten zeerste te bemerken dat ook aan uw kant de prettige onderwerpen niet overvloedig ontstaan.

Het is waar, mevrouw, dat deze ⁵vorst u bijna net zo behandelt als men hem in Parijs bejegt, en aldus wettigt de ene lange duur de andere. Mijn geduld kan zich tot hier toe nog wel aanpassen. Maar het raakt ten einde als ik zie wat men mij uit Parijs schrijft, namelijk dat onze merkwaardige ⁶hoogheid er steeds op zou aandringen ⁷één van de nichten van de ⁸kardinaal te mogen huwen, waarop een zekere prelaat [**] tegen deze eminentie zou hebben gezegd: ^{L'}Deze oude man wil hoe dan ook, een stukje vlees van Mazarin.¹ Ik denk dat u dit soort geruchten zo vaak hoort, dat u mij zult vergeven dat ik vrijmoedig te berde breng wat ik ervan

3. <carresset>.

4. <contrets>.

5. Karel IV van Lotharingen.

6. Karel IV van Lotharingen.

7. Maria Mancini.

8. Jules Mazarin.

weet. Mijn zegsman is mijn zoon ⁹Archimedes, die in Parijs is en het heeft vernomen uit de mond van een andere prelaat [**], een vriend van hem. Ik had deze jongen berispt vanwege hetgeen is gebeurd in Bergen, waar hij heeft verzuimd zijn eerbied aan u te betuigen, maar hij antwoordde, bij wijze van redelijke verontschuldiging, dat hij, na zich veel moeite te hebben gegeven voor deze eer, ervan heeft afgezien, omdat hij op de ochtend van zijn vertrek met zijn gezelschap, vernam dat u eerst de vorige avond, en wel zeer laat, was aangekomen, zodat zijn eerbetoon slechts als onbeleefdheid zou kunnen worden opgevat.

In Parijs wordt hij ontvangen te midden van beroemdheden, die zijn naam reeds hebben leren kennen, en zelfs de vorsten koesteren hem meer dan hij meent te verdienen. Naast ander onthaal vermaakt men hem met mooie concerten, waaraan naar mijn mening alleen de schone aanwezigheid van ¹⁰mevrouw van Lotharingen, de kleine Francisca [Duarte] en mijzelf schijnt te ontbreken. Want wat betreft ¹¹mevrouw van Lillebonne omdat zij er geheel ¹²verzadigd van terugkeerde, zou zij ons misschien wel niet willen begunstigen met alle stilte waaraan wij behoefte hebben. Ik kan mij het enorme voordeel indenken, dat deze edele ziel [Anna] moet hebben getrokken uit het moois dat men haar in Frankrijk heeft laten horen, daar zij ontvankelijk is voor alle goede dingen en zij ze snel en handig opneemt, zoals onder meer blijkt uit het goede nieuws dat u mij daarover heeft willen geven. Immers:

Men heeft goed zijn kleine grammatica begrepen,
Al de eerste keer;
Wanneer een klein kind een grootmoeder voortbrengt,
Binnen het jaar.

Wat zou ik graag verder uitweiden over dit mooie huwelijkse onderwerp! Maar als u de goedheid zou hebben mijn gebabbel te verdragen, zou ik vrezen dat de doorluchtige echtgenote mij op de vingers tikt en ik heb haar geduld toch al te zeer op de proef durven stellen, wanneer van tijd tot tijd mijn dwaze geestdrift voor de muziek mij ertoe heeft gebracht haar te verzoeken die mensen, die de eer hadden met haar om te mogen gaan, te doen zwijgen.

Mevrouw, zullen wij ooit weer op dergelijke gesprekken terugkomen? Welke hoop kunt u ons geven? Het zijn vragen die ik dagelijks stel aan de Antwerpse ¹³Parnassus en wij troosten ons zo goed wij kunnen met brieven. U merkt aan deze vierde bladzijde wat het betekent de praters te prikkelen. Ik bloos er warempel van en haast mij te zeggen wat zolang ik leef de waarheid zal zijn, namelijk dat ik ben, meer dan wie ook ter wereld,

[enz.]

9. Christiaan Huygens.

10. Béatrix de Cusance, hertogin van Lotharingen.

11. Anna van Lotharingen.

12. Toespeling op Anna's zwangerschap, door Béatrix gemeld in haar brief van 14 november 1660 (5664).

13. De familie Duarte.

[CHRISTIAAN HUYGENS (PARIJS)
AAN ZIJN VADER CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
3 DECEMBER 1660]
5665A

Samenvatting: Christiaan geeft een beschrijving van de plaats waar hij een voorstelling van *Xerse* bijwoonde. **Huygens** reageerde met een brief aan Beringhen van 9 december 1660 (OC 3, nr. 821, pp. 206-208; Worp 5, nr. 5668, p. 344).

Datering: Het gaat hier om een ontwerptekst betreffende de voorstelling van *Xerse* van Francesco Cavalli met ingelaste balletten van Jean-Baptiste Lully welke Christiaan op 27 november 1660 bijwoonde. De tekst is geschreven op hetzelfde blad als Christiaans brief aan Leopoldo de Medicis van 28 november 1660 (OC 3, nr. 817, pp. 195-198). Deze brief is blijkens Christiaans reisdagboek verzonden op 3 december 1660. Aangezien Christiaan op diezelfde dag ook een brief aan zijn vader stuurde, welke verloren is gegaan, is de hypothese gewettigd dat het ontwerp gebruikt is in de brief aan zijn vader. De hypothese wordt bevestigd door het gegeven dat Huygens op 9 december 1660 een uitvoerige brief schreef aan Henri de Beringhen, waarin hij deze bedankt voor diensten aan Christiaan bewezen (OC 3, nr. 821, pp. 206-208; Worp 5, nr. 5668, p. 344). Dat deze laatstgenoemde brief werkelijk een reactie op Christiaans brief van 3 december is (en niet op een eerdere), blijkt uit het feit dat Huygens in deze brief ingaat op ‘la médecine universelle,’ waarover Christiaan op 2 december 1660 een notitie had ontvangen van Champs-Neuf. De combinatie van deze gegevens maakt het meer dan waarschijnlijk dat het onderhavige ontwerp gediend heeft voor een deel van Christiaans brief aan zijn vader van 3 december 1660.

In de literatuur (OC 3, nr. 818, p. 199; Brugmans 1935, p. ***) wordt er gewoonlijk van uitgegaan dat het een ontwerp betreft voor een brief aan Christiaans broer Constantijn jr., maar in feite is daar geen enkele grond voor.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45, achter op Christiaans ontwerp van brief aan Leopold de Medicis van 28 november 1660: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgave: OC 3, nr. 818, pp. 199-200: volledig.

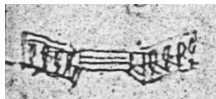
Namen: Henri de Beringhen; Philips de Bourbon (hertog van Orléans); Pierre des Champs-Neufs; Inselin; Lodewijk XIV; Anna van Oostenrijk; Maria Theresia van Oostenrijk.

Plaats: Louvre (Parijs).

Titels: *Xerse* (Cavalli/Lully 1660).

Transcriptie

Xerxes, comédie Italiene en musique,
à la galerie des peintures.

Le théâtre estoit un bastiment d'une grand sale, d'ordre Corinthien, ou plustost de trois sales, l'une derrière l'autre, en sorte que de la première on montoit par 3 ou 4 degrez dans la seconde, et de celle-cy de mesme à la troisième. Les murailles et les colonnes estoient toutes couvertes des tapisseries brodées d'or sur un fonds de velour bleu. Les chapiteaux avoyent au lieu du feuillage accoustumé des plumes blanches et rouges, et les bases d'un vernis rouge luisant semées ¹... Toute la route estoit aussi couverte d'autres tapis brodez. Et tout cela estant éclairé de quantité de bougies partie dans ²... de crystal, partie en bas sur le théâtre et derrière les colonnes, avoit un éclat et magnificence très-grande. Le théâtre occupoit à peu près la moitié de la galerie, l'autre moitié estoit toute pleine des bancs, horsmis une place, où estoient les chaises du Roy, des Reines et de Monsieur. L'on avoit aussi fait une grande loge à costé gauche pour les Ambassadeurs et une de mesme de l'autre costé pour placer quelques dames, et on me dit que Monsieur Inselin y estoit aussi.

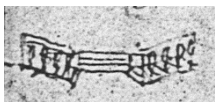
1. Ruimte opengelaten.

2. Ruimte opengelaten.

Monsieur Des Champs m'avoit envoyé un biliet estant à table, par lequel il me fit sçavoir que Monsieur le Premier m'attendroit à 2 heures, pour me faire bien placer à la comédie, ³à laquelle assignation m'estant trouvé, Monsieur le Premier eut la bonté de s'en aller au Louvre avec moy et jusques à la sale de la comédie, où il parla à un lieutenant des gardes et me fit donner une fort bonne place sur un banc qui estoit sous la loge à main droite. Il falloit attendre là plus de 2 heures, devant que le Roy vint, à sçavoir depuis 4 jusques à 7, mais le temps m'ennuyoit point.

Vertaling

⁴*Xerse*, Italiaans theaterstuk met muziek,
in de schilderijengalerij.

Het theater was een gebouw met een grote zaal, in Corinthische stijl, of eerder drie zalen achter elkaar, in die zin dat men vanuit de eerste door drie à vier treden te stijgen in de tweede komt, en vanuit deze op dezelfde wijze in de derde. De muren en de zuilen waren geheel bedekt met tapijten met gouden borduursels op een ondergrond van blauw fluweel.

De kapitelen hadden in plaats van het gebruikelijke lofwerk witte en rode veren, en de blinkende rood gelakte sokkels bezaaid met ... Het gangpad was eveneens geheel bedekt met geborduurde tapijten. En dat alles, dat werd verlicht door een grote hoeveelheid kaarsen, deels in [luchters] van kristal, deels op het toneel en achter de zuilen, was van een zeer grote luister en pracht. Het toneel nam bijna de helft van de galerij in beslag; de andere helft was met banken volgezet, behalve een plek waar de zetels stonden van de ⁵koning, de ⁶koninginnen en ⁷Mijnheer. Men had daarnaast ter linkerzijde een grote loge opgebouwd voor de ambassadeurs en een gelijksoortige aan de andere kant voor verschillende dames, en mij zei mij dat de heer [***] Inselin daar eveneens was.

De heer [Pierre] des Champs[-Neufs] had mij tijdens het eten een briefje gestuurd, waarmee hij mij liet weten dat mijnheer de ⁸opperstalmeester mij om twee uur verwachtte, teneinde mij een goede plaats bij de voorstelling te geven. ⁹Toen ik ingevolge die opdracht mij aldaar had vervoegd, was mijnheer de opperstalmeester zo goed met mij te vertrekken naar het Louvre, tot bij de zaal van de voorstelling, waar hij overlegde met een luitenant van de wacht, en mij een zeer goede plaats liet geven op een bank die onder de rechter loge stond. Vervolgens moest er nog meer dan twee uur worden gewacht tot de koning arriveerde, te weten van vier uur tot tegen zevenen, maar ik verveelde mij [al] die tijd niet.

3. Hier doorgehaald: 'Et arrivant à la dite heure, j'eus encore le bonheur en arrivant chez luy d'y trouver le Maréchal de Turenne, avec le Commandeur de Souvray. Tellement.'

4. De opera *Xerse* van Francesco Cavalli, met balletten van Jean-Baptiste Lully, was op 22 november 1660 in première gegaan.

5. Lodewijk XIV.

6. Koningin Maria Theresia van Oostenrijk en koningin Anna van Oostenrijk.

7. Philips de Bourbon, hertog van Orléans.

8. Henri de Beringhen.

9. Hier is doorgehaald: 'En toen ik op dat uur [bij de opperstalmeester] aankwam, het ik het geluk daar de maarschalk [de heer Henri de la Tour d'Auvergne, burggraaf] van Turenne, en de commandeur [Jacques] de Souvré te treffen. Aldus, ...'

CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
AAN ANNA MARIA VAN SCHURMAN [UTRECHT]
5 DECEMBER 1660
5667

Samenvatting: Huygens stuurt Anna Maria van Schurman zijn geschrift over het kerkelijk psalmgebruik. Hij vraagt haar om een antwoord en tevens of zij het ter lezing wil voorleggen aan Voetius.

Bijlage: ‘Kerck-gebruyck der psalmen’ (Huygens 1658).

Door Anna Maria van Schurman beantwoord op 2 februari 1661 (5679A).

Primaire bronnen: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIV, nr. 470, fol. 579v: ontwerp (autograaf).

— Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLV, nr. 470, fols. 165v-166r: later afschrift naar ontwerp (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgaven: Moll 1876, p. 112, n. 2: volledig, behalve <Si quando ... mei asservare liceat.>.

— Worp 5, nr. 5667, p. 344: onvolledig (<Si quando ... mei asservare liceat.>), rest samengevat.

— Rasch 2007, nr. 5667, pp. 1034-1035: volledig, met Nederlandse vertaling.

— Van der Stighelen & De Landtsheer 2009, pp. 191-192: volledig, in Nederlandse vertaling.

Naam: Gisbertus Voetius.

Glossarium: musica (muziek); psalmus (psalm).

Transcriptie

Schurmannæ.

5 Decembris 1660.

Nobilissima Virgo,

Quæ me dicebam in amici gratiam disseruisse de psalmore usu in ecclesiâ, hic habes. Primo intuitu valdè B" DV *` >" < est, quod propono; neque ut fatear | 166r | nimis , Û, 4FV(T(@<, si captum vulgi specto. At si conferre mihi consilia detur cum viris musicæ non imperitis, vix est de hujus instituti successu ut sinistrè sperem. Meæ certè inscitæ hactenus nulla potior ratio occurit, quâ sacro textui sua majestas constet, et illæsum sit J` 2, Å@< •D, 2XH. Quod quam pernicioso exemplo hactenus aut supinè negligatur, aut pronè polluat, ut sic dicam, tute arbitrare, Nobilissima Domina, et longum vale. Hagæ, Nonis Decembribus ¹MDCLX.

Verè tuus
C. Hugenius Z.

Si quando tibi otio tuo in gratiam veteris amici abuti libeat, quæso te, ut tot characterum, quot tu stupendâ manu specimina designare soles, tabellam mihi quoque inter 6, 4: Z84" musæi mei asservare liceat.

Domino Voetio quod per te liceat ²salutem plurimam dicere et ipsi quoque hæc dissertatiuncula ut sapiat, si tanti est ut inspiciat, scire aveam.

1. KA XLV: <MDCIX>.

²2. KA XLV: <Salutem Plurima de tuâ>.

Vertaling

Aan mejuffrouw van Schuurman.

5 december 1660.

Edele vrouwe,

Hier hebt u ³datgene wat ik, naar ik u heb gezegd, ter wille van een vriend heb uiteengezet, over het gebruik van de psalmen in de kerk. Op het eerste gezicht is wat ik voorstel 'onverwacht,' en (ik beken het) niet 'gemakkelijk om in te voeren,' als ik het begripsvermogen van het gewone volk aanschouw. Maar als het mij gegeven is beraadslagingen te voeren met in de muziek ervaren personen, is er nauwelijks reden voor mij te wanhopen over het succes van dit plan. Zeker is het dat ik in mijn onwetendheid tot nog toe geen betere methode ben tegengekomen om de pracht van de heilige tekst weer te geven, en 'het goddelijke van de lofzang' onaangetast te laten. Hoezeer dat in de huidige praktijk òf in traagheid vergaat of geheel wordt misvormd, zoals ik dat zeg, moet u zelf uitmaken, edele dame. Het ga u goed voor lang. Den Haag, 5 december 1660.

Waarlijk de uwe
Constantijn Huygens van Zuilichem.

Als u toevallig wat tijd kunt vrijmaken voor een oude vriend, vraag ik u of u van zoveel mogelijk lettertekens als u met uw verbazingwekkend kundige hand pleegt te tekenen mij voorbeelden zou kunnen sturen, die ik onder 'de kleinoden' van mijn verzameling kan bewaren.

Indien u de heer [Gisbertus] Voetius kunt groeten en of hij ook iets in mijn geschriftje ziet, als het hem de moeite waard is om er kennis van te nemen, zou ik dat graag van u weten.

3. 'Kerck-gebruyck der psalmen' (Huygens 1658).